Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 14 ИЮНЬ, 1990 ШУ. ★ № 70 (7884). ★ Мах 3 кеп.

Нохч-ГIалгIайче: перестройка наькъагIа

ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Барзкъаш дика дIаэц

Грозненски швейни производственни объединене дика болх беш я укх шера Кукуев Нур-Али Ахметович керте латтача Гудермесски фабрика арендни коллектив. ДIабахача пхе бетта планал совгIа цо тийгай 20 эзар кхалнаьха коч. Укхаза къаьстта дика къахьег Дудникова Татьяна Петровнас кулгалдеча шоллагIча цеха Сухоплешенко Римма Викторовнан Грачева Ифалия Павловнан керте латтача цехий хIамаш тегараша.

Цу коллективаша хьаю продукци дикен тIехдикен мара хилац. Цудухьа торгови организацешкара рекламацеш ахац хIамаш тегарашка.

Пайданга долха наькъаш

«Чечингавтотранс» объединенена чуйоагIача предприятеш т а юкъе дика къахьегаш хьайоагIа Азамов Ваха керте латта междугородни перевозкай Грозненски автотранспортни предприяти. Укх шера пхе бетта цхьа миллиони 334 эзари сом валови доход яьй цун водителаша, планал тIех яьр ниіс эзар сом а долаш. Автопарках пайда эцара коэффицнента задани дикка тIехкхоачашъяьй. Соахна цу юкъа хинначул 16,7 процент лакхъяьй из.

ДIа-хьа кхухьача халкъбоахама мовхьашка дIадодар кIезигдарах, доагора-энергетически, материальни ресурсаш кхоярах пачча-хьалкхенна пайда бара задани шозза совгIа тIехкхоачашъяьй транспортникаша.

Уж толамаш доахача дизза дакъа юкъедихьад хIанзле хьалхарча ах шера задани кхоачашъяьча Хайтукаев Назбека кулгалдеча бархIлагIча бригада водителаша.

Шортта химреагенташ — бувуйетташа

Карабулакски химреагентий завода болхлоша пхе бетта заданел тIех арахийцай 133 эзар сома маьха товарни продукци, маьхалъяьккхай 640 эзар гаргга сома маьха яр. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш дизза кхоачашдаьд.

Къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа хьаьй планал тIех арахийца ерригa продукци. Оттабаьча боарамал тIех паччахьалкхенна баь пайда 823 эзар сом да.

Массаза санна, хьалхарча моттиге латташ хьайоагIа Карданльский Валентин Петрович керте латтача цхьоалагIча технологически цеха коллектив.

ТIехдика яр—дукхагIа

СССР 60 шу дизара цIерагIча Грозненски «Оргтехника» яхача объединене машинашъераша шоаша хьаеча ерригача продукцех 99,5 процент яр дикен тIехдикен мара хилийтац.

ДIабахача пхе бетта цун коллективо планал тIех арахийцай 480 эзар гаргга сома маьха товарни продукцин 36 эзар сом мах бола халкъа эша товараш. Болх лерттIа вIаштIехьбаккхарах заданел тIех паччахьалкхенна 166 эзар сом пайда баьб, продукци лоаттаяра дола договорни декхараш дизза кхоачашдаьд.

К. БАШИРОВ.

«Чечингавтотранс» производственни территориальни объединена чуйоагIача № 5 йолча Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте дукха ба шоай декхараш массаза цIена кхоачашдеш, пассажираша гIулакх деш, царца хаддаза Iимерзеш товш хиларца белгалбаьнна водителаш. Цар цIераш йоахача хана ГПАП-5 директора заместитела Албаков Борнса эггара хьалхарчарца белгалваьккхар Саутиев Теребота Ахьмад. Ткъаь иттех шу да из укхаза къахьегаш вола. Цу шерашка хадданза яхье хьалхалатташ хьавоагIа из. Ишта цо дIахьекхад ше дика организатор хилар а. Цудухьа из хьожавир бригадиралла. Цун бригада предприяте дикагIа лоархIачарех я. Цхьаккха бутт дIабахийтац цо ший задани 105 — 110 процент кхоачаш ца еш.

СУРТА ТIА: бригадир А. Саутиев.

И. ПЛИЕВА сурт.

Доакъар шортта хургда

Сунженски районерча Ленина цIерагIча колхозерча дезала подрядагIа болх беш йолча коллективашта юкъе толашагIа лоархI Ибрагимов Донге кулгалдеш йола доакъар кийчду звено. Дукхача хана механизатор волаш къахьегача, балхах дика кхеташ волча Донге дика вIаштIехьбаьккхаб звеной къахьегам.

Укх шера духхьашха волавеннав из дезала подрядагIа люцерна кхее. Цун звеноца болх беш ба йиший къонгаш Арсамиков Мухьмадеи Джакаев Бесланеи.

Тхо цига хиннача дийнахьа хьалхара кес теха йол кIалтIайоаккхаш бар уж. Ди делкъийга кхаьча ха яле а аре лотаещ санна бIайха хьежаш малх бале а болх сацийтацар цар. Ший трактора мотор ца социйташ тхоца къамаьл дир Ибрагимовс, цунах ховргдар, цар балхаца мел боккха чам ба.

Укх шера дика хиннай люцерна, — зувц Донге, — из цкъара хьакхя яьннай, кхоана йол вIашкатоха долалургда, цул тIехьагIа холаш де деза.

Колхозаца оттадаьча договорах гектара тIара 50 центнер доакъар чуэца деза цар. Звенос доал деш дола кха 60 гектар да.

— Тхоашта хьалхашка оттаьча планах дика лоархIадергда тхо, — аьлар механизатора. — Хьакха а гулъе а ма могга, листа а лакха а я буц. Дала низ лой укх кхай тIара, гуйре тIакхачале кхозза хьувкъам чуэца лаьрхIа да тхо. Люцерна дика хьувкъар бахьан фуд аьлча, гурахьа теха хий техьленна дика хургдолаш техар оаха. Цудухьа белггала я буц а.

Л. ТУМГОЕВА.

Кийчо—лерттIа е

Кастта ялат чуэца болалургба Малгобекски района кхаш леладераш. Цунца дувзаденна тха корреспондента массехк хаттар дир моттигерча агропромышленни объединене керттерча агрономага П. Умаццевга:

— ДIадахача шерашка паччахьалкхенга ялат дохкача даькъе докха декхар тIадиссад шоана. Сенца дувзадениа дар из?

— Эггара хьалха хаоттам во хиларо юхатеттар гIулакх. Массехк шера йокъал лаьттар, соахка эшачул дукха дукхагIа йоачош хилар. Цхьабакъда, бахьанаш уж хинна Iацар. Масала, ледара а агротехнически ханаш телхаеш а дIадувра ялаташ, доагIаш дола гIулакхаш дицар кхашта, ханнахьа чуэцацар хьувкъам. ТIаккха таьаш йий тхох доккха декхар хьарчар? Дукха ха йоаццаш хиннача районни партконференце кIоаргга техкар уж дешаш, юртбоахама продукци дукхагIа яккхара тIадолха наькъаш белгалдаьхар.

— ТIаккха района агропромышленни объединене фу дир из нийрча хьал дIадаккхара? Шоаш бехке лархIаций оаш кхашкара хьувкъам лоха хилара?

— ШоллагIча хаттаргара дIаволалургва со. Къамаьл дац. АПО специалистех тийша дукха да. Царна ха деза массайолча звеной болх боагIача тайпара вIаштIехьбаккха, эшшача хьехар а деззача новкъостал а де, доацар го. Из де йиш йолаш дарий тхо дIадахача шерашка? Къайле йоацаш аргда аз — дацар. Мишта тоабергба болх кара хIама ца хилча? Масала, хьалха хиннача района кулгалхоша цахаддаш хьалхадоахар тхона: совхоза директораш бита, царна «пIелгаш ма Iетта» яхаш. Цхьаболча кулгалхошта кхы эшаш хIама дацар, тхогахьа хьахьажа башацар уж, оаха яхар дIаэцацар, шоашта ловр-товр дора. Атта дацар цу хьалашка болх бе. Мадарра аьлча, е лаьтта а, е сигала а доацаш, юккъе дисадар тхо. Этта нийрча хьал дIадаккхa-м хац сона, кхы меттел из лаьгIде а таро йолаш дацар тхо.

— ХьатIакхоачаш латт ялат чуэца деза ха. МалагIа кийчо яьй района кхашлеладераша цу лоархIамеча гIулакха?

— Чуэца дезаш да 12288 гектара тIара ялат. Цига болх беш хургья 88 комбайн. Халахете а, царех цхьаяраш хIанз а кхашка арайовла кийча яц. Керттерча даькъе из дувзаденна да техникана маэшша оатхалаш йоацаш хиларца. Лехача корайоагIац яц цхьайола подшибникаш, ЖРБ-4,2, ЖВН-6 яхача жаткай урсаш, турбокомпрессораш. Цул совгIа, лерттIа болх хьабе йиш хургйий эшаш дукха стогометаш, прессподборщикаш, кхыйола механизмаш хилча?

ШоллагIа дош — комбайнераш тоъаш ца хилар. Совхозашкара хьаеннача сводкашка хьежача гучадоал, хIанзарчоа кхойтта экипаж эшаш йолга. Сона хетачох, промышленни предприятешка болх беш бола механизатораш оарцагIбаха безаргба. Цу даькъе цхьацца гIулакхаш даьд оаха.

— Техка хургда оаш ялатий кхашкара хьал. Фу аргда Iа цу хьакъехьа?

— БIарг ма хилба царна, кхащ дика да. Со дог тийша ва хьувкъам дика хургхиларах. Цхьабакъда, цо бокъо луц тхона долаш дола кхоачамбоацараш лечкъаде. Масала, дукха лаьтташ да районе хIанз а тIехьа дIа ца дувш диса. А. Беков керте латтача «Ильича васкеташ» яхача кооперативе йоархIаш тIаьнна улл 200 гектар лаьтта. Мишта нийсденнад цу тайпара хIама, аьнна, шийга хьаттача, «са гIулакхашта юкъе ма гIерта» алар мара кхы жоп даланзар А. Бекова. Эшаш йий цу тайпара кооператив? Новкъадале а, уж санна масалаш кIезига дац из кооператив чуйоагIача «Алханчуртский» совхозе а кхыча боахамашка а.

Къамаьл дIаяздаьр

М. КАРТОЕВ.

Репортаж

Хьалхара хьувкъам

Iуйрийна итт сахьат даьннад. Тхо да Урус-Мартановски района «Солнечный» совхоза баьцадаарий хьалхара хьувкъам — моша горошек чуэцача кхай тIа. Укхаза ба из кхеяьча бригада кулгалхо коммунист Товдарханов Докка, моша горошек оардаш, консервни заводе дIаялла кийчъеш йолча цеха начальник Юсупов Леча, бригада механик Амирхаджиев Адлан. Механизатораште фу эш хьожаш ба уж. Кхай йисте латт «техничка» яха машина.

Моша горошек хьекха касарех Iоюллаш а из оардаш а 6 агрегат йоалл кхай тIа. Уж шорттига лелаш санна хеталу. Цу деша хьакъехьа шийга хаттар дича Товдарханова аьлар:

— 290 гектара тIа я тха боахаме моша горошек. ХIаьта тха бригаде 200 гектар дIалоац цо. Из цIена, кхай тIа юхе хIама, ца юташ чуэца лерхIаш лелаю механизатораша шоай агрегаташ сих а ца луш. ХIаьта а дийнахьара балха норма кхоачаш ца еш саг вац царна юкъе. Яхье хьалхалаттача механизатораша Ящуркаев Адама, Бекаев Лемас, Амирхаджиев Адлана, Дидиев Лемас шоай нормаш 20—30 процент тIех кхоачашъю. Шин-кхаь дийнахьа горошек чуийца даргда тхо.

Касарех улла моша горошек оардача агрегата хьалхашка цхьацца саг лел. Уж фу деш ба шийга хьаттача Товдарханова аьлар:

— Моша горошек чIоагIа листа хиларах цун касараш, цкъаза, уж оардаш йолча агрегатий мотовилаша дIалоацача моттигал шерагIа хул. Цу тайпара моттиг нийсъелга дехьеи-сехьеи юса моша горошек мотовилаш тIа шодашца тIатосс цу наха.

Гуш да хьувкъам цIена чуэцара бригаде къаьстта теркам тIабохийталга. АрендагIа болх беш хьа мел дечун шоаш дай болга кхета ца доре, иштта дика къа ца хьега мегар цар.

Горох аьрдачул тIехьагIа юхейиса цун буц сиха тракторий лафеташта тIа а етте, ферме дIакхухь. ТIаккха мукъадаьнна кха аха доладу.

— Укхаза силоса хьажкIаш дIаювргйолаш да тхо, — йоах Товдарханова,—Цунах кийчдаь доакъар боахама хьайбащ леладерашка дохкаргда. Оаха санна арендагIа къахьегаш ба уж а.

— Горох аьрдачул тIехьагIа укхазара дIакхухьа буц мах боацаш дIалу оаша щурий ферма?

— «СагIийна» иззала рузкъа дIадала йиш йолаш йIаьхий яц тха бригада. Укх кхай тIара горошека баьцаца, аьрдача горошекаца етта ара йоаккха хIара лафет дIаязъю тха учетчика.

— ДIаяздарах доалий, хIара лафета тIа мел мухь ба ховш ца хилча?

— ГIулакх миштад аьлча, моша доакъар лаьрхIача боарамагIа тIа а детта. Хьалхxе цхьа лафет эзай оаха. ХIаьта укхазара ферме дIайига лафеташ лаьрхIача, кхоачам хул ферме мел доакъар дIадихьад хара. Вешта, моша горошек дIакхухьа хIара лафет Юсупов Лече кулгалдеча цехе вагIача тха бригада викалас оз.

— Раьза дий шо хьувкъама?

— План 50 центнер йолаш, хIара гектара тIара 52 центнер чуэц оаха, хIаьта а... Тха дега тоам беш дар да хIанз гектара тIара соахкарчул 8 центнер дукхагIа из йоалаш хилар.

— Доккас саготду, — тIатох Товдарханова аьнначоа Юсупов Лечас, бегаш а беш, —тха цIихезача кхаш леладечо Ящуркаев Мувсас кулгалдеча бригаде хIара гектара тIара 66 центнер моша горошек чуийца хиларо.

— Сона-м хац из мишта нийсденнад а. Хетаргахьа, цар санна доагIа Iунал а ма дир оаха мошача горошка. Цу бригада из дIайийна кха, тха долчул 110 гектар эIамагIа дар. Кха эIамагIа мел хилла аттагIа ма дий цига дIайийнача культурана доал де. Долче, тхона дика масал деннад Ящуркаева бригадас. ТIадоагIача шера, ерригa моша горошек 200 гектар дIалоацача цхьан моттиге а ца ювш, бIаь-бIаь гектар хургйолча шин кхай тIа дIае лаьрхIад оаха.

...ХьатIакхухьа моша горошек цIенъеш, чу хий долча лаьрххIа яьча емкосташка из чуйохкаш бар нах. Юсупов Лече кулгалдеча цехе тхо дIакхаьчача хана. Укхаза массарна дикагIа гургйолча хьалтеха йоаллача «Молния» тIа хоам бора яхье хьалха Абдурашидова Яха, Дангурова Тамуса, Дангурова Макка йолгах. ХIара дийнахьара норма шозза хIана яц, аьнна, тIехкхоачашъю цар.

— Моша горошек хи чу йоллар фуд шуна? Тхона кхычахьа дайнад из лафеташ тIа а йотташ консерваш еча дIакхухьаш — оаха аьлча Юсупова жоп делар:

— Кхычахьа деш а хургда. Цудухьа консервни заводашка дIакхачалехьа цар моша горошек кузовашка дIа-хьа йийтте йохаяь, йокъаялий кхоалагIча сортагIен е вIалла стандартни йоацари санна мара дIаэцац. ЦхьоалагIча сортах йолча горошека килограммах боагIача маьхал 50—60 процент кIезигагIа ахча лу цунах тIаккха. ХIаьта оаха лаьрххIача хи чу йолаш дIакхухьа горошек ерригa йоханза а моша а хул. Цудухьа тхогара эггара лакхерча сортагIа дIа а эц. ХIара шера 420—450 эзар сом пайда хул боахама цу тайпара моша горошек дIаяларах.

М. ХАМАТХАНОВ.

РСФСР халкъа депутатий Съезде

БАРТ ЧIОАГIБАРА ТIАХЬЕХ

РСФСР халкъа депутатий цхьоалагIча Съезде эггара къаьнагIволча депутатех цаI ва Карачаево-Черкессера «Джамаат» яхача общества председатель Урусов Азрет. Атта дац цун ханага кхаьчача сага цу тайпарча ирача дебаташка дакъа лаца, кхыдола харжархой наказаш кхоачашде. Бакъда, из ший новкъостий а хьогаш массанахьа кхоач, харжархой тIаийбе кхув, наказаш кхоачашдарца цар гIайгIа, бала байбе вагIерт. Иштта гIулакхашца белгала волча депутатаца дага вала, из Съезде малагIа проблемаш дагайоахкаш, сенга сатувсаш венав ха безам хилар со.

— Азрет Гиргокаевич, керттера наказ малагIа долаш веннав хьо Съездe!

— Со Карачаево-Черкессера партийни, советски органий лоIамах хержавац депутаталла. Со наха шоаша белгал а ваь, хержав. ХIаьта са керттера наказ — из Карачаевски автономи юхаметтаоттаяр. ХIанз кIезиг-дукха из дIаяккхара исторex дувцаргдар аз. 1943 шера шоай автономи а йолаш бахаш бола карачаевцаш бехк а боацаш, сталински гIозаро мехках баьхар. Цига тха халкъа доккха Iазап тIаэттар, дуккхабараш из ла ца могаш байра. Оаха кхойтта шу совгIа ха яьккхар спецпереселенцаш яха цIи тIа йолаш. 1957 шера юха цIадийрзар тхо. Бакъда, автономи меттаоттаянзар. Тхо низагIа черкесех дIатехар. Тха шин къамах латт автономи Ставропольски краяна чуйоагIаш я. Хьажал шо, цкъа-дале, тхоай автономи метта ца оттаеш кхыча къамах дIа а техад тхо. ШозлагI-дале, Ставропольски краяна чу а долх. Долче, тхона доал деш кхо да ва. Из политика сона хетачох, нийса яц. ХIана аьлча, бе-бе оамалаш, уйлаш, культура, сакхетам бола нах шоайла вIашагIтехача, цунца, цхьан къаман дукхагIа бокъо хилча, цунгахьа озабезам беш хилча цо диканга вигац. Тахан, са халкъа 1943 шера хиннача бесса автономи меттаоттае эза. Из цун лоIам ба. Цунна лов ший экономически, культурни кхуврч хьакхолла, кхыдола халкъаш санна дегIаaха. ХIаьта из меттаоттаялцца со а са халкъ а Iергдац.

— Азрет Гиргокаевич, хIанз Iа, Iайха кулгалдеча «Джамаат» яхача общества беча балхахи дIахо де лерхIачохм дийцача бакъахьа хетар сона!

— Аз кулгалду «Джамаат» яха общество а кхыйола формальни йоаца организацеш санна перестройкас хьакхеллар. Цунна чубоагIа тайп-тайпара ноахалий викалаш. Обществас шийна хьалхашка оттадаьча керттерча декхарех цаI да наьна мотт дегIакхувлар, къаман культура, литература, искусство, эхь-эздел, истори юхадийндер. Цу массе хIаман кIийлен тIа халкъа сакхетам дегIакхувлар. Масала, тха кхувшйоагIача тIехьенна лерттIа шоай наьна мотт хац. ХIаьта цул доккхагIа айп хила йиш яц. Сога хьаттача, наьна мотт бицбаьр, из Iомабе безам боацар саг вац. ХIана аьлча, цо из дицдеш санна, бе-башха ца хеташ новкъост вохкаргва. Цудухьа, оаха лерхI тIехье ший мохк, наьна мотт безаш, цун гIулакхаш лоархIаш хьалкхее. Сона хетачох, цул дезагIа, лоархIамегIа хIама дац вай дунен тIа. Иштта тха обществос иштта дукха къахьег Кавказе дахача къамашта юкъера барт чIоагIбара. Нагахьа санна, уллув дахача халкъашца дика-во декъаш, барта ца вахе цхьанна хIаман тIехьа аьттув баргбац.

— Азрет Гиргокаевич, уж тIехьара дешаш дег тIара а доагIаш а аьлар Iа, цудухьа са хьога хатта безам бар, хьона фу хет лоаллаха дахача шин къаман — хIираштеи гIалгIаштеи юкъерча гIулакхех!

— Дукхача хана денз шоайла барта а долаш, гаргарлонаш а лелаеш даьхача цу шин халкъа юкъера гIулакхаш чIоагIа чоалхане дийрзад. Из дувзаденнад Сталина ший тийшача балхаца гIалгIашкара дIа а даьха, хIираштa совгIата дIаденна лаьтташ юхахьадехарца. Сога хьаттача, гIалгIаша шоай дар хьадех, хIаьта из дIадала а деза. Цар яхац цу лаьтташка бахача нахага — хIирашка, эрсашка цигара дIабаьле дIагIо. ГIалгIай царца цхьаккха эгIазло йоацаш баха безам болаш ба. Фуд царна дезар? Царна деза хьалха хиннача тайпара гIалгIай автономи меттаоттаяр. Шоай культура, экономика дегIакхувла бокъо хилар. Вешта аьлча, тха халкъагара бар санна бала ба шуй къамангара бар а. Цудухьа, укхаза дукха пайдане болх бе йиш яр хIирий а гIалгIай а халкъа дипломаташа, вешта аьлча, шин халкъа къоанош. Уж шоайла вIашагI а кхийтта дагабовла беза, бакъдар бакъ да ала деза. Сога хьаттача, из дIадоладе дезараш хIирий боккхий нах, хьаькъал дола нах ба. ХIана аьлча, уж ба итташ шерашка наьха лаьтта, наьха цIеношка бахараш. ХIаьта, аз яхар дара масал царна долаш да. Ховш ма хиллара, Дагестана кулгалхоша дог раьза а долаш, бехказа а баьнна, аьккхашта шоашка хинна Новолакски район дIаеннай. Из даьд шаккхе къам барта а даха, дов-шов а доацаш. Цудухьа уж дIахо йодача хана шоайла тIера болаш, гаргалонаш чIоагIъеш бахаргба. ХIаьта цул дезагIа фуд!! Цудухьа аз хIирий а гIалгIай а тIахьех шоай проблема машарца, дог-безам юкъера ца боаккхаш къоастаяра.

— Азрет Гиргокаевич, тахан дукха дувц автономии республикашта юкъера доазув хувца йиш яц, яхаш, цунах фу аргдар Iа!

— Сога хьаттача, укхаза цхьа белгало я. Масала из репрессированни халкъашта доагIаш дац. ХIана аьлча, дош кхыча бесса оттадича сталинизма, сеца латтара шерашка лелаяь политика чIоагIъяр санна хIама лархIа деза из. Цу хьакъехьа цхьаккха тайпара къамаьл хила йиш яц. Цудухьа, цу даькъе дика новкъостал дергдар аз лакхе бийцача халкъа дипломаташа. Цар цхьа вaIад а яь хIаранена доагIар дIахьожадергдар. Бакъда, гайна е ганза хIара къаман дар дIадаланза даргдац. ХьалхагIа ме лу дикагIа да.

— Азрет Гиргокаевич, нагахьа санна хьай Съезде къамаьл де аьттув хуле, сенах дувца лерхI Iа!

— Аз шун депутата Б. Богатырева дIайолаяь лоархIаме диалог дIахохьоргья. Цунца аз массанега дIахайтаргда Кавказе дахача халкъаша гIалгIай халкъа лоIам, вешта аьлча, цар автономи меттаоттаелга хьалловцаш хилар. Карачаевций автономи хьае эшаш хиларах дувцаргда. Цул совгIа, тахан мехка эттача къамашта юкъерча хьалах. Нагахьа санна, боагIа теркам тIа а бахийта, из дош нийса къоаста ца дой, доккха хатар хила тарлу вай боккхача мехка. Иштта аз хьоахадергда репрессированни халкъий хьакъехьа СССР Лакхехьарча Совета тIаийца Деклараци кхоачашъеш царна мел хинна зе меттаоттаде дезилгах.

Юххера а, съезде балхах лаьца цхьа-ши дош ала безам бар са. Из лоархIаме форум гуш ма хиллара, демократе хьале дIайода. Укхаза дукха лоархIаме проблемаш уттаю. Уж къоастаяра наькъаш белгалдоах. Бакъда, цхьайолча хана кегар отт цига. Массадола хIама боарам болаш хила деза. Цудухьа сона ловра депутаташа шоайла мукъагIа кIезиг-дукха эхь-эздел леладар...

Оаха чIоагIа гIаддаха тIаийцар вай мехкахо Р. И. Хасбулатов РСФСР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхара заместителалла харжар. Из харжар — из ерригача автономни образованей толам ба, репрессированни халкъаш лархIар санна хIама да.

Интервью яйцар М. БАРАХОЕВ, тха спецкорр.

Москва—Грозный.

ТIАБУВХА ГIИРС— ДУКХАГIА

Укх тIеххьарча шерашка торгови организацешка кхоачамболлаш хьаэца товараш дац. Уж дукхагIа хилийтара боккха бехктокхам тIалатт Нохч - ГIалгIай «Силуэт» яхача текстильно-галантерейни производственни объединене болхлошта. Халкъа эша товараш эггара дукхагIа арахецачарех ба уж вай республике. Массе а тайпарча кIадаех барзкъаш тег цар, хьаю трикотажни, телата хIамаш, кIувсаш. Цар массане цIераш яьха а варгвац, уж итташ я укхаза хьаеш. Долче, ийдархой хьашташ дизза кхоачашдара беттагара беттага дукхагIа хулийт цар шоаш хьаеш йола тайп-тайпара продукци, моделаш керда а йоахаш, тIа-тIа шеръю цар цун ассортимент. Бизза пайда ийбу производственни мощностехи балха ханахи. Уж а кхыдола а балхаш дарах карара шу доладелча денз паччахьалкхен планал тIех цар арахийцай цхьа миллиони 400 эзари сома маьха товарни продукци. ХIаьта заданел тIех арахийцад ши миллиони цхьа бIаь эзари сома маьха халкъа эша товараш.

ДIабахача пхе бетта планагIа лаьрхIачул совгIа кхойтта процент лакхъяьй къахьегама овсарле объединене коллективо. Цу юкъа цо паччахьалкхенна баь пайда 681 эзар сом да.

Уж толамаш доахача къаьстта дика къахьийгад Хазова Татьянаи Ахтаев Абдульеки керте латтача трикотажнии вязальнии цехий коллективаша.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

КПСС XXVIII съезда накъадолхаш

Парте кхел цун шийн бе йоалл

Коммунистий форум гарга ме гIорта дукхагIа уйла ю аз а тха завода коммунисташа а: мел эргаяргья-хьогI парти, малагIа моттиг дIалоацаргья-хьогI цо вай общество. Хаттараш Iалаьмате дукха да.

Ховш да, Iаьдал доаккхаш хьалха лаьтта партии таханара партии шоайла вIаши тара йоацилга. Нигат, уйла, идеяш, юххера уж тIакхача гIийрта никъ а тара бац цар. Нагахьа санна из цхьатарра баларе — ленински ханашка вай мехка а дунен тIа а шийн хинна сий тахан а долаш хургьяр из. Режимашка даьлча талх гIулакх. Парте чурча вахаре хьакхелла уж кIезига а лийнаяц Ленин кхелхачул тIехьагIа. Цу режимаша дожадаьд парте сий, цу режимаша йоалаяьй вай общество таханарча къелга. Даарцадувхарца дувзаденна дац из. Къел я вай массайолча сферашка: тишденнад наьха синош, геттара эшаденнад эхь-эздел, бирсбеннаб нах. Цу гIулакхий овлаш доахк сталинско-бериевски къизала кIоага чу. Брежневски «ушала» режимо а шийгара доагIар дир гIулакх толхадара. Цудухьа тахан, перестройка йолаеннача массехк шера, атта дац вайна. Из ховш да.

Сона хеташ, иштта кIоарга анализ а яь уж исторически лагIаш наха кхетабергболча цхьалхарча меттаца хьакъодадеш йола моттиг яц съезде ювца кийчъеча парте Платформа проекта тIа.

ХIанзалца цаI мара парти хиннаяц вай мехка. Бакъда, парте чурча вахарга хьежача-м шинъ яр уж, вешта аьлча, цаI — аппаратчикий яр, шоллагIъяр — мугIаречa коммунистий яр. Ховш да, хьалхара яр низ болашагIа а ше яхар шоллагIчунга хьадайташ а хиннилга. Лоацца аьлча, когашкара керте кхаччалца юхамаччахьа даьнна хиннад из гIулакх. Дика болх ба перестройкас из дохадаь а дохадеш латта а.

ХIаьта а из лазар ханахьа дIадаргдац. ХIана аьлча, обществана хьалхашка дежа Iац парте сий, дукхача коммунисташта хьалхашка а дежад из. Партера дIаухача коммунистех лаьца цхьа лозунг да хIанз арадаьнна: парти цIенлуш йоагIа, кIезигал — дикал, яхаш. Нийса хетац сона из. ГIаьхха партена эшаш бола нах дукха ба партера дIаухачарна а дIабаха кийчбеннарашта а юкъе. Сона тхоай парторганизаце вахаре а гуш да из сурт.

ДIахо, дикагIа бола керда нах тхоай мугIарашта тхо юкъеоза гIортарах а дукха ка ялац тха, вай мехка дуккхача кхыча моттигашка мо мара. Укх лоаццача статистиках а гуш да из-м. 1987 шера 12 саг хьанийцар оаха парте. 1988—8, 1989—4. Укх шера цхьаккха а эцавеннавац. Бе белла лай мажарг мо «яшаш» латт тха парторганизаци. Цу хьале я, аьнна, хет сона дуккха кхыяраш а. Цудухьа общество шийн моттиг тешшаме хьалаца, наха юкъе шийн сий айде (цхьабараша оал: «сий юхаметтаоттаде» — нийса хетац сона из. ХIана аьлча юкъе цун доагIаш долаидаь) тохаяла еза парти, хIара цун организаци, хIара коммунист. НизагIа «сий» даьха ханаш дIаьяьннай. Парте шийн бе йоалл шийн кхел.

Цу гIулакха, сона хеташ, эггара хьалха чIоагIъе еза юххьанцара парторганизацеш, хоадам боллаш Устава тIа хьахьекха хила деза цар декхараш, бокъонаш. Вешта аьлча, шоай статус хила еза цар а цар лидерий а. ХIара районе, городе вIашагIъехкача бакъахьа я юххьанцарча парторганизацей секретарий советаш.

Иштта уйлаш дагаух съезда вай гарга гIертача укх деношка.

А. МАНКИЕВ,
Назранерча ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода партбюро секретарь.

ЯЛАТ ДОВРГДОАЦАШ

Юртбоахама къахьегамхошта Iалаьмате чIоагIа бехктокхаме ха я хIанзара яр. Цкъа-дале, дизза Iунал дIа а кхоачийташ, бIаьсти дIайийна культураш хьалкхее еза, шоззлагIа-дале, лоаццача хана хьийкъа ялат чуийца даккха деза. Цу хьакъехьа укх деношка «Ильича васкеташ» яхача колхоза председателаца Костоев Мувсаийца къамаьл хилар тха штате йоацача корреспондента.

— Мувса, ховш ма хиллара, гурахьа дIадийна ялат чуэца ха тIакхоачаш латт. Ялат чуэца техника кийчъяра фу даьд оаша?

— Тха боахаме чуэца дезаш 150 гектар кIа, 80 гектар мукх ба. Уж чуэца кийчъеш ши комбайн я тха. Царех цаI тахан араяккха йиш йолаш ремонт яь, массайолча оатхала даьтта хьекха кийча я. ШоллагIа йолча комбайна а укх деношка ремонт яь яргья. Из тоаеш ва Дзангиев Мухарбик. Балхах дика кхеташ саг ва из. Ялат хьокха ха тIакхачале, кийча хургья комбайнаш.

— 230 гектара тIара ка бола ялат ца дойташ чуэца вIаштIехьдаргдий кхаш леладерий?

— 10—12 дийнахьа цу кхай тIара ялат чуийца даккха лаьрхIад оаха. ХIара комбайнера сезонах йола нагрузка 110 — 115 гектар хилча, цар дийнахьа 9—10 гектара тIара ялат оардаргда. Цудухьа ханнахьа из болх тхоай чакхбаккха йиш хургья, аьнна, хет сона.

— Хийла хулаш хIама да: аххкан къахьийга хьалкхедаьр, цу даькъе ялат а дIаоттаде лерттIа кийчъяь моттиг ца хилар бахьан долаш доадеш. Из ца хилийтара фу даьд оаша?

— Ялат хьакхухьаргдола колхоза хьатт кийчъеш да тхо, цу кIал аьта жагIа а боассабаь, цун майда нийсъе лерхI оаха кIа арда доладалалехьа.

— Складаш кийча я тха. Ялат цIенду машинаш ремонт яь латт, сеткаш хувца мара ца дезаш. Кхай тIара хьатIакхухьа ялат оза деза тараз а дIаоттаде мара ца дезаш кийча да. Ялатаца болх бе беза болхлой из хьатIакхахьа доладелча арабовла кийча ба. Цу юкъа болх шин сменагIа бергба. Хьалхара смена сайрийна ялх сахьат даьлча йистеяргья, шоллагIйола смена бийсан сахьат даллалца болх беш хургья.

Л. БЕКОВА.

СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводе кIезига бац шоашта хьалхашка латтача декхарех тIехдика лоархIабеш, даим якье хьалха латташ бола башха-дика производственникаш. Цар цIераш йоахача хана предприяте кулгалхоша эггара хьалхарчарца хьоахаверех цаI ва феноли ацетони арахецача производства № 15 йолча корпусера аппаратчик Шахов Юрий Григорьевич. Ше къахьегаш волча производстве меттел ерригача заводе а эггара дикагIа лоархIаш вола специалист ва из. Даим нийса лелаю цо технологически режим. Долче, из къахьегама вахте латтача хана арахецаш мел дола феноли ацетони тIехдика мара хилац.

Дикача нахах

Хьехамча

Иштта къехьегача цунна балха ялхлагIа разряд еннай. Мел йоккха опыт йолаши лакха квалификаци йолаши ше воллашехьа а ше деш дар, бокъонца уйла тIаяхийта, саббаре деш оамал йолаш ва Юрий Григорьевич. Цудухьа из балха тIа гIалат ваьнна, производстве цо хьовзам хилийта цхьа моттиг нийсъеннаяц. Цо болх беш йола ректификаци участок эггара чоалханегIарчарех а я.

Шийн опыти дикагIйола балха методаши дIа а йовзийташ, дукха аппаратчикаш кийчбаьб цо училище йистеяьккха ше волча хьахьожабаьрех. № 12—15 йолча цеха партийни организаце секретара декхараш кхоачашдеш ва Юрий Григорьевич. Долче, ше каралаьца моллагIдола гIулакх дизза чакхдоаккхачарех ва из. Цудухьа чIоагIа раьза а болаш, из волча практикагIа Iомабала ух хургбола къона аппаратчикаш. Цо Iалаьмате дика кхетабеш дIайовзийт царна чоалхане технологически процессаш.

СУРТА ТIА: аппаратчик Ю. Шахов.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

Сайна хетар аргдар аз

Рыночни маьхаш... Беркат е бала?

КПСС ЦК Платформа проекта кхоалагIча раздела тIа тIехьатетта йиш йоаца декхар а лаьрхIа дувц мехка боахам пайданегIа йолча планово-рыночни экономика тIа боаккхилгах. КПСС ЦК Платформа проекта тIа духхьашха хьоахаяьй укх тайпара термин: «планово-рыночная экономика». Цо рынкагахьа бараши «тоаьча» директивни планированегахьа бараши барта боалабу, аьнна хет. Цхьабакъда, халахете а, къувсаран барта бахкаран хоадаь ха, сона хетаргахьа, чакхъяьннай. Нийсъеш йолча рынкагахьа бодача наькъагIа, юххера а, хийцца даха деза, цу гIулакха хиланза яргйоаца материальни лард а елла. Из ца дой, мадарра аьлча, харцъяьннача вай экономикана юкъейохьалургьяц рыночни отношенеш.

Ховш мадарра, хоаттари хьахецари вIашкаоттача хьахул рынок. Вайцига мишта латт цу отношенешцара гIулакхаш? Хала латт, хIаьта а кхетаде деза, вай экономика кризисни хьал тIа хилар. Со дог тийша ва, цун классически форма ерригача йиъэ этапах чакхъяла вай общества езаргйолгах: талхар (кризис), депресси, тоаялар, сихъялар. ХIаьта хоаттачохи хьахецачохи лаьца аьлча, цига хьалхардар дикка совдоал шоллагIчул. Цо хьахьокх, унахцIена производствои рыноки йоацилга, из да, экономика халача лазарах цамогаш хилар. Къаьстта йоккха я карарча ахчаштеи арахецача товараштеи юкъера юкъ.

Къаьстта чIоагIа сагото тIакхоачаю кхачан продукташтеи царца нах Iалашбараи юкъера юкъ сов йоккха хиларо. Холодильникаш, барзкъаш дутта машинаш, модни барзкъаш ца таар, бакъдар аьлча, во да. Цхьабакъда, кхачан товараш ца тоъаш хилча — из унзара гIулакх да. Вай хIанз, халахете а, бокъонца цу хьал тIа да. ЧIоагIа кхер со вай общество морально, нравственно эйп яьккха ца Iеш, из физически а эйп яккхар. Цудухьа сай мехнахой тIахьех аз лаьттан хIара чIегилгах, хьаннагIчун доалахьа из дале а. бизза пайда эцара, ахархой боахамцен юрта боахамерча арендацен дувзаденна деррига къахьегама гIулакхаш хьинарегIа леладара. США, Малхбузен Европа мехкашка юртбоахама продукци шортта хилар алхха цига фермерски боахамаша е чIоагIа хьалдарий боахамаша болх дика бора, аьнна, хинна Iац. дуккхачар, хIаране ши-шийн боахаме кхачан продукташ йоахаш хиларах а да. Москверча са новкъоста журналиста дийцар сона. Америке ше командировке волаш, шийн коллега американски журналиста, шийн подсобни боахаме кхоабаш дукха детта доахани бугIийгаши йолга хайначул тIехьагIа, ше мел цецваьннавар. ТIаккха вайцига дукха бий журналисташ а кхыбола гIулакхера нах а шоай подсобни боахамаш леладеш? Дукхача шерашка йоархIаш а тIаьнна яда цхьаболчарна дачашта лаьрхIа тийнна лаьттан участкаш.

Вай дефицитни экономико иштта толхаяьй продукташ хьераштен нйераштен юкъера юкъмоттиг а. Ийечоа а ца хулаш, хьалучоа гIойле хургйолча тайпара лелаю производство. ТIаккха малагIа наькъаши механизмаши я дефицитни командно-распределительни экономика планово-рыночни отношенешка яккхара? Могадеш долча наькъех цхьанне маIан сенах латт аьлча, из латт, цу отношенешка дахара эша таронаш, директивни экономикана чухьа вIаштIехьйоахаш хиларах. Цу гIулакха карарча ахчаннеи арахецача товараштеи юкъера юкъ дIаяккха еза, сом конвертируеми хургдола хьал кийчде деза.

ШОЛЛАГIА никъ — «шоай низаца нек дергдолаш» кийчъяь предприятеш е экономиха сектораш рыночни отношеней системах дIатохар. Уж цу сахьате дунен рынка законегIа болх бе йолалу, цун бустамашка хьежжа мах а хам а бу хьахиннарий. Цу наькъий дикалаши кхоачамбоацараши мадарра дувца ца а гIерташ, белгалдоаккхаргда аз, финансово-экономически хьал тоаде, карарча ахчаннеи товараш арахецараи юкъера юкъ лертIаяккха производство тоаьчул тIехьагIа мара йиш йоацилга.

Ховш мадарра, Iаламо луш дола беркат укх тIехьарча хана сов ца даларал совгIа, цхьаццайолча моттигашка кIезиглуш да. Вай безам бале а беце а, бусар алхха цхьа никъ мара бац — канайоалаш йоаца экономика сихха дегIайоалаяр. Вешта аьлча, экономика эффективность тешшаме, чIоагIа, бокъонца дегIайоалаянза яргьяц.

Производства эффективностаген бухсоццаш цунах хьахуларашкеи хьежжа хила деза алапи а. Пайда дукхагIа бен къа ца хьегаш ахча даккхен лаьрхIа йолча кердача хозмеханизмо маьхаш чIоагIа лакхдаларга, фуннагIа моллагIа даь а, пайдаш совдахарга кхоачадаьд гIулакх.

Экономически кризиса керттера бахьанаш рыночни дефицитера а ца лехаш, производствера леха деза. Долче, кризиса юкъера довла никъ циггара, цу производвера, цунна интенсификаци ярга, эффективность лакхъяра лаьрхIа тIахьожам оттабарга гIолла лаха беза. Хьалаш вIаштIехьа хилча а чоалхане гIулакх да экстенсивни хьала тIара интенсивни дегIаахарга довлар. ХIаьта кхы а чоалханегIа да из дефицитни рынок. «мустъенна» финансаш, ерригa социализм ше а лоарзагIа яьннача хана.

Воаш воашта довза деза вай рыночни механизмага дог ца а доахаш. Белггала, шийн чIоагIа конкуренции тоаенна рыноки йолаш йолча капитализме проблемаш яц производства эффективностаца ювзаенна, рынкана продукци лоаттаяра хало хилац. Кхы тайпа да гIулакх эгара кертера проблема, рынкана продукци лоаттаелга а йоацаш. производства эффективность лаккъелга доаш йолча социализме.

Рыноки рыночни отношенеш хила йиш яц доалахьенцарча гIулакха кIоаргга перестройка ца йича. КПСС-о, дикка гоаьчул тIехьагIа могайой а, могаю доалахьен дуккхача тайпара формаш. Цу формаша хьасех доалахьен йоаггIаш йола экономически отношенеш.

Доалахьен формаш дукха хиларо духхьала а юкъарчал доацаш а доалахьенна денационализаци яра тIадуг гIулакх. Из фу яхилга да аьлча: Iалама ресурсашта деш дола доал регионашка а производства средствашта ду доал къахьегамхошка, предприятей коллективашка а дIадалар. Доалахьенах, лаьттах, арендах дола законаш ларде а лийца, хьае йиш йолаш я наьха творчески хьинари предпринимательски инициативен мукъахецаргйола, экономически доал цар дукхагIа шоай бе доллргдола эффективни планово-рыночни экономика. ХIаьта хIанз наха вIалла тоха са а доацаш кIордадаьд экономике латта застойни ханарен вIаштIехьдоацен хIамаш, саггота эшаш дола халкъо леладу товараш цIаккха а ца тоъаши дефицитен хилар.

Вай мехкен дикагIча оагIорахьа хувцамаш дара наькъа тIа даьннача дерригача социалистически мехкийн экономисташ бокъонца дог тийша ба, нагахьа санна доалахьен отношенеш хувца ца луш юсе, доал дара моллагIа а керда методаш къаьнача системо дIайохийтаргйоацилгах.

ДОАЛАХЬЕНАХ дола закон дувцаш латтача юкъагIа белгалбаьннаб доалахьенцара отношенеш дегIайоалаяра массехк керттера лостам. Массане а къоабалъяь тIайийцай, масала, социализме доалахьен формаш тэйп-тайпара хилaнзеи доалехьенна йола бокъо лораяра способашка, средствашка, формашка диллача царна цхьатарра хьалаш вIаштIехьдаханзеи дарг ца хиларах йола тезис.

Дийцача кхыча хIамашта юкъе белгалйоахаш яр социализмерча доалахьен формай къахьегама лардах йола. производства средстваех болхлой дIахоадабарцен саго сага эксплуатаци ярцен социалистически доалахье тарлург ца хиларах йола тезис (хьажа Закона 1-чеи 6-чеи статьяшка).

Вай обществa вахара массе а оагIонна перестройка яра тоъал лоархIаме да пачхьалкхен доалахьен тайп-тайпара формаш — ерригсоюзни, республикански, автономни образованей, коммунальни — законагIа къоабалъяь тIаэцар. Цу тайппара, доалахьен полномочеш юридически тIачIоагIъяьй массе а лагIашкарча халкъа депутатий Советашта. Iаьдала политически органашка экономически база кхьчай, экономически Iаьдал кхаьчад. Пачхьалкхен гIирсий бокъонца вола да хургва, министерствайн ведомствайн доал тIера дIадаргIа, вIаштIехьдоахаргда регионални хозрасчета а республикайн автономни образованейн суверенитета а эша хьалаш.

Суверенитета маIан къамаш хийра даларах, адамаш вIаши дувзаденнеи цаIаш шоллагIчарех тийшан долча хIанзарча дунен тIа нийса доацача хадарца «шоай лоIаме хиларах», латташ дац. Цун маIан кхычох латт — шоай къаман хьашташ кхоачашде, шоаша хьа мел кхелла хIама шоай халкъа долча диканна пайда эца таро хиларах. ХIаьта из вIаштIехьдаргдац, нагахьа санна хIара болхло, хIара къахьегама коллектив да а хинна дIаоттаргйола хьал бокъонца вIаштIехьа ца доаккхе, хозрасчет ца хуле.

Цудухьа регионални хозрасчета лард хила еза предприятей хозрасчет, цо йиш хулийтаргья бIарчча республика а чулоацаш боахама доал де. Предприятешка йиза хозрасчет ца оттайой, регионални хозрасчетах хетар хургдац. Юкъейоалаяьчул тIехьагIа цо йиш хулийтаргья кхы цхьаькха, республикай шоай доалахьа йоацача производственни объектай хьакъехьа республикайн регионийн суверенитет телхаярах дола дош къоастаде а. Бокъонца йола хозрасчет хилча, предприяте лелаеча доалахьен форма моллагIа яле а. боахама проблемаш республика территоре тIа йоацача ведомстваша а ца къестаеш, къахьегама коллективаша къестаергья.

Республикански доаллахьенна деш дола ерригсоюзни доал республикага шийга дIадалар хила доагIаш дола хIама да, хIана аьлча центральни министерствайн ведомствайн доал тIера дIа а даьле, паргIата йоал из шийн рузкъанна ше доал де. цунца цхьана тIерайоал административно-командни система а. Вешта из система кагъе езаш хиларах эшаш дац ерригача производственни объекташта республикански доалахье юкъейоалаярца цунна кIалхара довлилга.

Теркам тIаозаш я Закона тIара укх тайпара положени (ст. 20): «Лаьттеи цун ченашкара рузкъеи, хиш, лаьттах тIайоала хIамаш а хьайбаш а цу территоре тIа дахача халкъех дIакъоастае йиш йоацаш цар доалахье я». Цун маIан малагIа да аьлча, из да, шийн ерригача территоре тIа вай автономни республика шийн лаьттаннен кхыча Iалама ресурсаштен ше доал де деза, яхилга.

Укх статьян боарамо йиш хилийтац планово-рыночни экономика хьаяра меттел, ерригача экономически системо беча балха а лоархIамегIча факторех цаI долча Закона вокх положенешта а анализ е.

М. МАГОМАДОВ,
экономически Iилмай доктор, ГНИ политэкономе кафедра заведующи, НГIАССР заслуженни деятель, профессор.

Оарц дала!

КХА ХIАЛАКДЕШ ЛАТТ

МагIалбикерча Серго цIерагIча стадиона йисте да из хьажкIий кха. ДIа-хьа хьaьтачa цхьаннена а ханзар из малагIча боахама чудоагIаш, да, ала. Цу тIа паргIатта дажаш доахкача доахана тIаэзабар наьха бIарг.

— Ай, из-м духхьашха гуш сурт дац, — йоах лоаллаха хьалъеш латтача маькх еча завода болхлоша. — ХIара дийнахьа хIана дац аьнна бIарчча Iулаш даж цига-м.

Шера йоацача сангарех тIех а ваьнна, доахан кхай тIара аралахка дагахьа со дIаволавелча, цхьа говрабаьри гучаваьлар. ТIехьагIа хайра сона из укхазара кхаш лораду хьахо Хадзиев Мухьмад волга.

— Са хилча денз садоволцa са хьалдаккха витац со укх хьайбаша, — яхаш Iокад из. — Царех цхьадараш МагIалбике, вожаш — СоагIапча бахача наьха да. Iу тIехьа а воацаш дIахец цар доахан.

Хадзиева дийцар хIалакдеш латта кха «Малгобекский» яхача совхоза № 2 йолча бригадана чудоагIаш хиларах. Цига кулгалдеш ва Л. Цечоев.

— ДIахьажал мел дика тIаьннай уж хьажкIаш, — аьлар Хадзиева. — КIеззига доал дича укхазара боккха хьувкъам чуэца йиш хургьяр. Цхьабакъда, кха дIадийча, шоай гIулакх даьннал, аьнна хеташ ба бригада а совхоза а кулгалхой. Саг гучавалац укхаза. ТIаккха са низ кхоачий е шоаттади а. е кIиранди а доацаш, айса цхьанне ерригa аре лорае? Говр эттай: со се а кIаьдвеннав. ВIаь совгIа бежан арадаьккхад аз хIанзлехьа кхай тIара.

Цхьайолча хана доахан чудохи. Цхьабакъда, из дарах доккха повкъостал хилац. ДукхагIбола дай вIалла арабовлац шоай доахан хьалаха. ХIаьта совхозо уж дIалийцалга хайча, гуча ца бовлаш, юстара лел уж. Хов царна гайна-ганза доахан хьахецаргдолга. Долче, гIод такха а дезац!

— ДIахьаттача шоай адрес хьаала хьайбашта ховре цаI дар, — йоах Хадзиева. — ТIаккха бехкебараштa таIазар дергдар. ХIаьта наьха доахан чу а дехка, уж кхабен царна хий меладен безам боагIаргбий цхьанне а? Цудухьа, дIахеца дезаш хул уж.

Къамаьл дац, бежан дайна дIадаьлча да гучавоал. Эггара хьалха кхаш лораДеча хьахочунна тIавоагIа из. ДIадолалу дегабуамаш, хеттараш.

— КъорIа тIа отта везаш массехк моттиг хиннай са, — йоах Хадзиев Мухьмада. — Атта гIулакх дий из?

М. КАРТОЕВ,
тха соб. корр.

«Фусам—2000»

МИШТА ХУРГЬЯ НАЬСАРЕН КХОАНЕ

Город, аьнна, цIи тиллар мара кхы дукха хIама эргадьннадац Назране а вай СибарегIара цIадаьхкача укх 33 шера. Нагахьа санна уж ши предприяти: «Электроинструмент» яха заводи трикотажни фабрикеи ецаре — город алар а эхь долаш хургьяр из. 1960 шера денз цхьаь цаI предприяти IотIакхийттаяц цу шиннена, нагахьа санна кхийнаш мо катехха хьалъяь массехк организаци ца лаьрхIача. Цудухьа таханарча дийнахьа къахьега могаргдолча нахах хIара ялхлагIа вола саг хьаде хIама доацаш ва районе. Уж ва 20 эзар.

Ховш ма дий, фусамий гIулакх балха моттигашца дувзаденна долга. Нагахьа санна предприятешка болх бе йиш йолаш уж нах баларе — квартираш а аттагIа кхоачаргьяр наха. Бакъда, из гIулакх хIанзалца ушале даьллад, вай лакхе белгалдаьчча тайпара. Кастта хургья, яхаш ювцача тIехьаленга са ца тийсача хIанз а дац цу деша даькъе дукха эргадаьнна хIама. Ерригача районе хьалдеш латтар 110 квартира чуйола цхьа цIа мара дац. Из хьалдеш латта а ер диълагIа шу да. Сангараш-кIоагаш-м дукха даьхад цIенош хьалде, аьнна, Бакъда, хьадеш хIама дац. Нагахьа санна кхы хIама эргадаьнна болх ца хуле — дIадахача шера санна каьхата тIа юсаргья ер шу доладуш районе оттаяь «Фусам-2000» яха программа а. Соахка низткъа ах мара кхоачашъюяланзар из. Цудухьа хьалха хиннача районa кулгалхоша: «цу шера ца даьр укх шера дергда», аьнна, оттаяьча планах гIишлонхошта а шоашта цIенош деча наха а IотIабилла мухь кхы а безагIа ба. Лоацца аьлча, 2000 шу хьатIакхоаччаш яьккха езача 7270 квартирана IотIакхеташ дукха хIама дац. Иштта мара дегIайоагIаш яц наха шашоашта хьалде дезача цIеной цифра а. Из вай дувца шу хьатIакхоаччаш хьалде дезараш 4060 совгIа цIа а да.

— Мухьмад керда бIарг — кердача хьисапе хьож, йоах. Хьо вена дукха ха яц, хIаьта а цхьацца хIамаш зийна хургда Iа районе, таьхка, анализ е кхийна а хургда. Фу хет хьона фу, аргдар Iа наьха йоацача фусамий проблемаех, кхыдолча социально-бытовой дешаех?

Иштта дIадоладелар дукха ха йоаццаш укхаза керда харжача райисполкома председателацара Льянов Мухьмадацара са къамаьл.

— Хьагуш дола сурт дега тоам бергболаш дац, — аьлар председатела. ДIа-хьа мел хьежача, дIа-хьа мел вахача гуш я района дай ца хилара лараш. ГIулакх овлангара эрга ца даьккхача даргдоацаш да.

Корр: Де дезар белгалдаьдий оаш?

— ХIанз эггара хьалха чакхдаккха оаха лерхIар да тахан тхоашка йолаш йолча моттигерча таронех пайда а эцаш, геттара чIоагIа эшача наха тхов-кIийле хилийтари наькъаш тоадари (машина наькъаш а гIаш лела наькъаш а), хIана аьлча хоттала йоалл город. Из а ма йий тхов сигале хилар мара башхало йоацаш йола наьха юкъара фусам. МалагIа таронаш я аз ювцараш? Массехк дош аргда аз царех лаьца. Наьсаре лаьтташ эцаш-дохкаш да яхаш дувцаш дуккхаза хезарех ва со. Цул совгIа, укх районе массехк шу хьалха «Назрановский» совхозе цхьан юккъа се директор волаш къаьгга хоаделар сона из гIулакх. ХIаьта тIеххьарча хана Назранеи Экажкъонгий-Юртеи лаьтташ декъаш яь харцонаш-м ювца а езац. Цудухьа, эггара хьалха из харцо дIаяккха гIерт тхо цIенош де лаьтташ а квартираш а дIа-хьа екъачара.

Корр: «БIехача хи чура аттагIа лоацалу, йоах, чкъаьра». Лаьтта эшаш райисполкоме ваха саг юхаарвалацар шийн заявленех фу хургда, шийн малагIа аргIа хургья, цIагIара-коара хьашташ миштад хьажа ше волча комисси маца йоагIаргья ховш. Боаккха кегар боаллар квартираш а лаьтташ а дIа-хьа декъа увттадаьча каьхаташта юкъе. «Сердало» газет цкъа айдаь Iанзар из дош. ХIанз фу де лерхI оаш гIулакх тоадара?

— Цу кегара тIера дIаболабаьб-кх оаха тхоай болх. Порядок е йолаяьй фусам е лаьтта эшача наха учет еча, царех из эшар-ца эшар малав хьожача. Из тохкам баьчул тIехьагIа цу тайпарча наьха списокаш городерча а юрташкарча а тхьамадий советашка гIолла чакхйоах (цу тайпара советаш вIашагIъехка а вIашагIйохкаш а я района массайолча моттигашка).

ЦаI из да. ШоззлагI-дале, хьалха санна доагIачоа лаьтта дIа ца луш гаьна доахаш, цхьацца бахьанаш духьал а тувсаш садуача саг дIакхоачавеш йолча моттигашта а никъ бийхкаб оаха. ДоагIачоа — сихха дIале лаьтта, ца доагIар дIакхетаве. Из я лаьтташ декъача оаха юкъеяьккха принцип. ХIанз укх сахьате цIенош де участкаш эш, аьнна, тхога хьакхаьча дукха заявленеш я, царех городе бахача нахагара 851 а йолаш. Ерригаш а («Фусам-2000» яха программа кхоачашъеш) тха дIаекъа езараш 5 эзар участок я.

ХIаьта а участкаш дIаеннаяр, аьнна, чакхдалац гIулакх. Дукха бац царна юкъе шоай чотах цIенош хьалде таро-низ болаш. Цудухьа цу мо болча наха ссудаш тел оаха. Дукха ха йоаццаш а делар оаха царна сбербанке гIолла нонагIо ахча. Цул совгIа, районе хьачуяьннача гIишлон-материалех а къоастабац оаха уж. Эггара хьалха саггота уж эшача нахага йохк материалаш советашка гIолла. Лоацца аьлча, ерригa укх шера оттаяь (хьалха хиннача кулгалхоша) хинна фусамий план еррига кхоачаш ца юлой а, дикка меттахьа доаккхаргда оаха из гIулакх.

Корр. Городе дIа-хьа мел хьежача наькъашка болх беш йоахкаш дукха бульдозераш, экскаватораш, кхыйола низ бола техника гу сона. Цу тайпара сурт вIалла укхаза бIаргадайнадац сона а хIаьта укхазарча горожанашта а.

— Тхьовра аз ма аллара, нагахьа санна города (юрта а) тхов — сигале яле — цун наькъаш — кIийле я. Тхов-м тешаме бар тха, кIийле тиша йола мара. Цудухьа фусамашта мо теркам тIабахийтаб оаха цунна а. Укх шера оаха цунга дIадохийтаргда цхьа миллион сом ахча. Цкъарчоа города «кIийле» тоае лаьрхIад оаха, цул тIехьагIа — юрташкара яраш.

Корр: Укх шера бIаьстан юххье республике дIайолаяь цхьа башха кампани яр: араьхьа балхашка дIауха нах чусовцаболба, цига доаккхар миссел дола ахча царна дIа а телда, аьнна. Цу болама маIан дар — гIишлон кадрай низ шерра юкъеозалба «Фусам-2000» яха республика программа кхоачашъеча, аьнна. ВIалла хьадаьгуш хIама дий районе цу хьакъехьа?

— Из мо хIама дIадоладеш эггара хьалха материальни база хила еза (финансаш а гIишлон материалаш а). Из а вож а тха районе таханарча дийнахьа доацаш да. Со укхаза валехьа дIадоладаь цхьа дика хIама-м да, нагахьа санна чакхдоале. Моттигерча кердача кулгалхоша комисси вIашагI а елла, район экономически а социальни а дегIаяра оттаяь кIоарга анализ яь программа я. РСФСР Министрий Советаца а парте обкомаца а дагабаьнна, цар мога а яь оттаяь программа я из. ХIанз республика Совмино цох бола соцам барга хьежаш да тхо.

Корр: Лоацца ха ловра сона цу программо (нагахьа санна из лакхехьа чIоагIйой) районе дергдолча хувцамех.

Де лерхIаш дукха да, вай ювцаш йола фусамаш юкъе а йолаш. Хьалъе лаьрхIача керттерча объектай цIераш яьхача а тоъам хет сона хургйолча эргалоний сурт оттадара. СССР-а Минэлектротехприбора объединенес Назране хьалъе лаьрхIад кагийча бытовой прибораштa эшаш дола электродвигателаш арахеца завод. Шера цо уж арахецаргда кхо миллион, вешта аьлча 32 миллион сома маьха. Цу чу болх беш хургва цу вай вийцача 20 эзарнех 3—4 эзар саг (специализацех чакхбаьлча). ДIахо, реконструкци ергья трикотажни фабрикана, шийн хьалха хинна басар деш йолеи кIадаш деш йолеи ши цех юхаметта а оттаеш. Пылесосаш, дулх оатаргаш, кофе охьаргаш, кхыйола бытовой прибораш еш йола предприятеш хьалъергья 8 юрта. Из программа дIайолаергья 1992 шера. Чакхъяккха лерхI 1995 шера.

Цул совгIа, хьатIадоагIача цхьан-шин шера Центрпотребсоюзо пищекомбинат ергья, хIанз болх беш йолча мерза хий доаккхача заводах, дунен мехкий юкъарча ассоциацена юкъе гIоргья СурхотIа ещ латт ногIараш ду завод. Города хьалъергья керда электросеть, банно-прачечни комбинат, гIишлон бIарчча индустри, монолитах цIенош ду завод, аьта кхера боаккха завод, бIеха хиш цIенду гIирсаш, кхыйола дукха объекташ. Царна уллув урагIгIоргья Iалаьмате дукха фусамаш, кхыйола соцкультбыта объекташ.

Корр: Кхоачашхилда Iа мел дийцар. Ка яйла шун районе оашош вIашагIбелла а боллаш латтача а кердача кадрай низаца мел лерхIар дIачакхдаккха. Дукха ха я Наьсаре шийн кхоаненга хьежа

М. ЗАНГИЕВ
тха соб. корр

Заманца гIа боахаш

ЙОАЗОНХОЧУН М. МУСАЕВА—75 ШУ

Нохчий йоазонхо Мусаев Магомед Мусаевич ваьв 1915 шера 15 июне Новые Алды яхача юрта. Укх кIиргIа 75 шу дуз цун — республика йоазонхой организаце, доттагIаша, литературни общественносто, дешага гIолларча коллегаша, цун йоазош дешараша дег тIара даькъала дувц цун из деза ди. Тха газета редакце чIоаггIа раьза хинна хьаллоац цунна баьккха из ловца, кепатох ший 75 шу дузаш юбиляра тха корреспондента енна интервью.

Корр. Магомед Мусаевич, хьа сийлахьча юбилейца аз даькъала ву хьо! Ханага дилдача Базоркин Идрис, Ведзижев Ахьмад а санна вайнаьха деша говзанчашта юкъе гаргагIа латт хьо Нохч-ГIалгIай литература хьадоладеннача юхьига. Тха газет дешараштa дувцадалар Iа нохчийн гIалгIайн йоазон деша лард еллача цу сийлахьча ханах а нахах а.

М. М. Мусаев. Бакъда из... Геттара дика бовзар сона Бадуев СаIид, Арсанов СаIидбей, МамакаевгIар Iарбии Мухьмади, Яндиев Жамалдин, Музаев Нурдин. Къаьстта чIоагIа, кхыметтел ца кхераш ала йиш йолаш ва со, доттагIал тIехьа леладаьча гIулакхаша сон Ошаев Халиди вIаши гаргагIа лоаттадора, аьнна.

Поэта ма аллара: «Ши юхь вIашкаоттайнича юхь бIаргагац, докхадар гаьнара бIаргагу». Сай шерий лакхаленера тIехьашкахьа юхахьежача ше мадарра бIаргагу сона, холу кирпишка тIа кирпишк юллаш цу йоазонхой перона нIалхара хьайоагIача хIара произведенеца мишта урагIбодар бай литература гIирс.

Заман белгалонаш — «ДоттагIал довзача хана» яха Арсанова роман, Мамакаева Iарбеи Яндиев Жамалдинеи башха - дика стихаш, Бадуев СаIиндеи Мамакаев Мухьмадеи иштта дика поэзи а проза а.

ДагадоагIа мел чIоагIа гIордаьннадар «БIаьшерий боадонера» яха Базоркин Идриса роман! Уж дар эггара хьалхара чIегарграш, нийсагIа аьлча — вай халкьий дIаяхача хан, цар Iаьдалий, культурни духовни тIехьален сурт исторически геттара нийса оттадеш хинна лаьчаш.

ХIара из сона дага массаза дох, цIаьхка а кхы цIаьхка а даим цецвувл со цар чIоагIалахи дог тийша уж хиларахи. Цу массане а ма лайнайий сталински застойнин ханашка тIалаьтта репрессеши саготонаши, хIаьта а каг ца луш чакхбаьннаб уж цу къовсамах. Из геттара дика хьахьокхаш дола масал да «Брест чIоагIа бIар да» яха вай книжни издательства дукха ха йоацаш арахийца Ошаева повесть. Ший вахара дерригача тIеххьарча шерашка хала цамогаш ше воллаше а, бехк боацаш йоазонхой Союзерен парте мутIарашкарен дIаваьккха воллаще а, къонахчалах ца вохаш болх баьб автора ше хьалаьцача тема тIа, юкъагIа дитадац ше вахаш мел йоаккхача хана ца дита аьнна дIадоладаь гIуллакх.

Корр. Дувцал тхона: литературе бода хьа хьай никъ маца, мишта хилар?

М. М. Мусаев. Шаьра дагадоагIа сона. «Дошо гуйра» яхаш цIи а йолаш айса яздаь сай эггара хьалхара дувцар 1939 шера кепатеха араьдаьккха. Из дар вIаши чIоагIгIа дукхадезаш, шоай ахархой вахарца а лаьттан тIа беча балхаца а безам болаш хиннача дIамсагахи йоIахи дола дувцар.

Корр. Дийнача нахах санна ма дувций Iа царех, ужжаморгаш бокъонца болаш хиннаб-кх тIаккха?

М. М. Мусаев. Ба а бар са литературин турпалаш сона геттара дика бовзаш хиннача наьха когаметта хьаоттабаь. Вешта, цхьаболча са коллегай санна са творчестве дац аз сайггара хьадагалийца, ишта хургда-кх уж аьнна тардеш хьаувттадаь сурт-сибаташ, цхьа наггахьа йолча моттигашкара дIаниккхача, цар хьабовзийтараш дийна нах ба, бокъонца бакъ йола событеш я.

...Цу ханне а, 1939 шера, радио чу гIолла литературни передача еш инсценировка а оттаяь дIаднийцар из дувцар.

Корр. ДIахо йодача хана мишта хилар хьа кхел, вахар?

М. М. Мусаев. 1941 шерага кхаччалца радио болх беш хилар со, тIом болабенначул тIехьагIа эскаре ваха вийзар, Грозненски гIашлой училище дешаш хилар, тха подразделене кийчбеш хиннараш Нохч - ГIалгIай дошлой полка лаьрхIа бIубхой бар. Цар тIехьагIа тIема наькъаша Грозне дIавигар со. ши шу даьннача гIолла инвалид хиларах мукъавалийта цIавайтар, тIаккха дерригача вай халкъаца цхьана мехках а ваьккха Средни Азе дIавахийтар.

Корр. ДIахорча хьа творчестве къаьгагIа дола балхаш малагIаш да белгалдаха мегаргдолаш?

М. М. Мусаев. Республика юхаметта а оттаяь цIавеначул тIехьагIа дукхача шерашка болх баьб аз Нохч-ГIалгIай книжни издательстве редактор а вокххагIвола редактор а волаш. Цу юкъа яздаь яьлар са тIема хана дагалаьца хинна «Тийрна талгIеш» яха драма. Цул тIехьагIа бе-беча ханашка арадувл «Дошо брошка», «Анзор», «Герз даьначул тIехьагIа» яха а кхыдола а. Йоккхий тиражаш а йолаш Грозне нохчийн эрсийн меттала а Алма-Ате казахий меттала а кепадийтта книжкаш.

Дукха а чуийнна а болх баьб аз драматурге. «Тийрка талгIеш», «Цхьан юрта», «Парткома секретарь» яха са пьесаш дукхача шерашка наха дика тIаэцаш увттаяьй вай театро.

Корр. МалагIа произведенеш я Iа яздеш е укх таргача хана яздаьь воалаш?

М. М. Мусаев. Республика культура, министерстваца договор а даь аз яздаь исторически драма я нохчий халкъа сий долча воIах. Росce тешамеча доттагIчох, эрсий-туркий тIем тIа дакъа лоацаш хиннача Таймиев Бейбулатах лаьца. «Лаьттен нахи» яха юбилейни книжка кепатоха дIачуденна вай издательстве да.

Корр. ХIа-хIа, юххера а, эггара тIеххьара хаттар: дIахо йодача ханара хьа творчески уйлаш малагIаш я?

М. М. Мусаев. ЦIаккха а диц ца луш айса мел йоаккхача хана соца дагалатташ да вай халкъа къаман турпалах шейхах Мансурах исторически драма яздаьлга. Материал Iоалый, уйла бокъонца вIаштIехьа а яьнна тIайнирзай из атта боаца творчески болх дIаболабе мара ца безаш. Халахете а, гоаеш я театре гойта оттае лаьрхIа Таймиев Бейбулатах йола драма. ХIаьта моллагIча драматурга аргIанарча пьеса тIа бу болх чакхбалар маIан долаш хул театра сцена тIа из бIаргагор, шийна фу хийтар дувцаш зрители оала дош хьахазар.

ДIаяздаьр
А. САДУЛАЕВ.

ГРАФИКАЛ ШИ ДИ ХЬАЛХА

Пятилетка тIеххьарча шера Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа Тарасов Александр Николаевич керте латтача центральни газофракционирующи установка (ЦГФУ) коллективи Белоусов Иван Степановича кулгалдеча бархIагIча цеха технологаши.

Цар ханал ши ди хьалха кхоачашъяьй товарни продукци арахецара пхе бетта задани. ПланагIа лаьрхIачул совгIа арахецаргья итташ эзараш сомий маьха тайптайпара продукци.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ГIУДАЛКХ ЮХАЙОАГIА

ГIудалкхаш, вордаш, шарбанаш Украине хьаеш хиннай гаьнна хьалха дIаяхача хана, городеи юртеи уж мара кхы тайпа транспорт йоацаш хиннача хана. Говрий экипажий мода хIанз юхайоагIаш латт.

— Тха производство дикагIа йовзар духьа, — яхаш дувц Харьковски областа город Волчанскерча обозни завода директора В. Тура, — наж, поп, Iарждакх, башха массазаръяр санна йоаца из продукци кийчъярга йолха кхы тайпа гаьнаш ягIача Малхбузехьарча Украина хьунашка ваха везаргва. Дахча эшшача тайпара чIоагIа хилийтар духьа хьу чанхйоахача предприятешка Iанарен йокъаечей камерашка уллаюиз, цул тIехьагIа заводе дIачуйода юххера а де мел дезар цунах хьадара.

Говрий экипажаш кийчъяра процесс ше гаьнна хьалха дIаяхача хана хиннача тайпара йийсай цхьа башхало мара йоацаш: обозни балхаш деш цу хана цхьац-цхьацца бола пхьараш хиннаб, хIаьта хIанз промышленни ларда тIа оттадаьд уж. Заводе ба деталашта штамповка еш йола чоалхане пресскепаш хьаеш бола слесараш — инструментальщикаш.

Къаденна дIадаьннад аьнна хеталуш дола транспорта из тайпа чIоагIен тешамен хилар хьахьокх укх хIамо: цкъа «Мосфильм» яхача киностуде украински обозчикашка заказ деннадар «ТIоми машари» яха фильм доаккхача хана эшаргйола Наполеона хана хиннараш санна йола гIудалкхаш хьае аьнна. ТIаккха, Закарпатье, лакхача гувнаш тIа, эрсий тIемахой «французски бIунца» «тIом» бола ма беллинге а, кинооператоро цIаьхха соцадир доаккхаш лаьтта фильм. «ДIахьажал шоай, шоаш долча доаллатунга, — йист хилар из фильма режиссерага С. Бондарчукага. — Вай йоккхийча топаша кхувса пхорч детталуш хилча кIарган хинна дIаяха езаш мя ярий гIудалкхаш, хIаьта уж цхьаккха хIама ца хулаш бIарчча юс». ТIаккха заводе цIи яьлча санна сиха, технологи чIоаггIа толха а яь хьае йийзар «пхо ма кхийттинге» а еха дIагIоргйола гIудалкхаш...

Укх шера духхьал Украинана лаьрхIа волчански обозникаша арахецаргья ткъаь итт эзар гIудалкх. Кхы а дукхагIа хьаергья уж 1991 шера — шовзткъа эзар. Массе тайпара а автомобилаш йолаш долча Украина боахамашта сенна еза цхьан ханазамалахьара транспорт?

Украински боахамий кхаш тахан итт эзар гектарага кхоачаш да, цудухьа сел ишта атта дац гуйран замалахьа йоачаш, хотта болча хана автомобилаца царна тIакхача. Мел аттагIа а паргIатагIа а да из де цаI е йиъ говр йоаллача вордаца е гIудалкхаца. Ахархой шоай доалахьарча боахамашка а лелае болабеннаб говрвордаш. Юрташка бахача наха шоай продукци базар тIа, города кхухь царца. Вешта юрташка хулаш дола дуккха цIейш а хилац хIанз, хьалхагIа а мо мара къаьнара, дика кийчъяь гIудалкх е файтон йоацаш.

Николай НЕСВИТЕНКО,
АПН корр.

Харьков.

Цхьан бийсана Грознерча Маяковске цIерагIча улицагIа № 84 йолча цIагIа цIавхха лампаш яйра. ШоллагIча дийнахьа «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене жилищно - коммунальни конторана чуйоагIача № 1 йолча домоуправлене хоам бир цунах лаьца цу цIагIа бахача нахага. Цу гIулакхага хьожаргда тхо, аьнна нах дIа а бахийта, дицделар домоуправлене болхлошта шоаш дергда аьннар. ШоллагIча дийнахьа а вайтанзар электрик. Шоаш дергда аьннар ца дар из гIулакх бе-башха бехктокхаме ца хетилга мара ларкIа йиш йолаш дацар. Цул совгIа цу цIагIа баха нах ца ларкIар а да из.

Саг цIена, тешаме хила веза, яхаш дукха дувц. Иштта бараш а кIезига бац вайна юкъе. Мичча хана а эшаш дола гIо - новкъостал де а кийча ба уж. Царех цаI ва «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене жилищно - коммунальни управлене аварийни служба электромонтер Мазуренко Петр Васильевич. Шоаш леладечох гIулакх хургдоацилга хайча, лакхе дийцача цIагIа бахача наха шоашта гIо дар дийхар цунгара. ЦаIи ахи шу мара дац из укхаза болх беш вола. Цхьабакъда, исполнительни дисциплина дика хиларах, нахаца Iимерза, товш, эшшача хана царна гIо де кийча хиларах массане а лоархIаши сийдеши ва из. Духхьал из тохаваларах электрически сердал кхаьчар № 84 йолча цIагIа бахача наькха фусамашка. Долче, болх бе йолаелар телевизораш, холодильникаш, кхыйола бытовой техника. Минуташ мара эшанзар цунна шин-кхаь дийнахьа домоуправлене коллективана ду ца луш хиннар хьаде а, электролини тоае а. Уж санна дола масалаш кхы дукха а доаладе йиш я цунна карагIдувлача дикача гIулакхех.

СУРТА ТIА: электромонтер П. Мазуренко.

Г. КИРИЛЕНКО сурт.

Жа лоргарий толамаш

«Серноводский» совхоза жа лоргача пункте дIакхача тоъал наькъа даха дийзар тха. Балха ди долалу ха мара еце, жа лоргарий болх сихбенна дIаболаш бар. Жа истолашта хьалтIадаха ма кхув тхагIа Iацендора. Тха тараз тIа эза доаллаше тоIадеча пресса кIал кхоссар, цигара хьателар тюкаш. Цул тIехьагIа, дозол а дикал а белгала йий мутIарагIа дIаотта йора кийча тхан пачкаш.

— Укх тайпара тха кийчде, эггара хьалха доладеннад тхо, — аьлар стригальни пункта заведующе — А. А. Джамалдаевс. — ДIаяхача хана, сортность оаха къоаста ца яр бахьан долаш жа Iуй раьза боацаш хулар тхона. ХIанз из гIулакх бокъалгахьа даьккхад оаха. Совхоза доалахьа долча 32 Iулах, 14 Iул лерга йистедаьннад. Жа тIара хьадоаккхаш дола тха цIена а лакха дикал йолаш а да.

Цунна дола тешал да жа лерттIа кхаьба Iантара далар. ЖаIуй доакъара чIоагIа раьза болаш дIадахар чакхдаьнна Iа. Шортта гIожа а моша а доакъар, комбикормаш яр. ЖаIуша шоашта ма могга къахьег жа Iул дебийтара а дукхагIа тха гулдара а.

Совхоза толашагIа волча жаIуво Карнев Султана дика толамаш даьхад цу балха тIа, цо шийна енна план тIеххоачашъяьй. Берригача боахама пачхьалкхенна дIадала деза 36 тонн цIендаь тха.

Боахама специалисташ дог тийша ба план кхоачашъергхила р а х, цу гIулакхе эша еррига таронаш йолаш я цига.

ЦIаккха ца хиннача тайпара сиха дIабода жа лоргарий болх. Жа лоргарий къахьегамца чам хургболча тайпара алапи а язду царна. Жа лоргачарна хIара лергача устхан тIера цхьацца сом ахча лу. Нагахьа санна, цхьаккха гIалат доацаш цар из болх кхоачашбой. Тха аьта е устIанна цIока тийда моттиг хуле алапе норма лохлу 18 процентага кхоачаш.

Цига болх беш волча 25-на юкъе кIезига бац сиха а гIалат доацаш а къахьегаш бараш. Царех ба Ризван Асадулаев, Падам Кусуева, Саудат Закиева кхыбараш. Дийнахьа 60—70 устагI лорг цар. Алапи кIира цкъазза лу царна. Цу юкъа ткъаь пхиъ тума ахча ийдаь а нах бар царца. Дика кийчъяь столове я жа лоргарий. Цига кийчбу кхача маьха дарегIа, чаме а хул.

Л. БЕКОВА.

ХIана дIаух гIишлонхой?

Укх шера йиълагIча квартале болх бе йолаяла езаш яр МагIалбикера маьхк юзавод. Оаха цкъа мо дуккхаза яздаьд цу лоархIамеча объектах, из хьалъеча долча кхоачамбоацарех. Цхьабакъда, дикалгахьа дола хувцамаш гуш дац укхаза хIанз а!

Нагахьа, санна соахка тIехьадисар селла доикха хиннадеце, карарча шера гIулакхаш геттара эсала лел. Масала, дIабахача пхе бетта 225 сома маьха балхаш мара даьдац гIишлонхоша. Из планага диллача диазза гаргга кIезигагIа да.

— Цхьа ди дIадодац болх соцабе ца безаш, — йоах вокхагIволча прораба Эстамиров Хьамзата. — Тоъаш яц гIишлонь материалаш, къаьстта кирпишк, аьшкбетонь. Бокъонца юхатетт болх тайп-тайпара механизмаш ца хиларо. ГIулакх тоадала йиш йий кхыметтел лерттIа болх беш йола иран объекте ца хилча?

Из мара дециий... ЧIоагIа ловш бар укхазара гIишлонхой арендага бовла. Из дара духьале ергьяц аьнна дош деннадар «Чечингстрой» производственно - гIи ш л о н объединене хиннача кулгалхочо Я. Мамадаева а хIанз йолча Е. Тумсоева а. Цхьабакъда, гIулакх сеца латт.

— ГIишлон материалаш дукхагIа хьатIаеча а, болх хьабе нах бац, — аьлар Хьэстамирова. — Администраци мела хилара раьза боацаш дIаух гIишлонхой. Тахан йокнхача объекте къахьегаш ткъаьх саг мара вац. ХIаьта эшараш-м кхозза дукхагIа ба.

Завод карзра шу чакхдоалаш болх бе йолаялларга дах дог дац. ГIишлонхоша яхачох, хIанз санна мара гIулакх дIа ца доде, кхы а диъ шера хьежа безаргба магIалбикахой укхаза хьаергйолча маьхкага.

М. МУРАТОВ.

30—40-ча шерашка а 50-гIа шераш долалуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДIаходдар. Долалур 3, 13, 15, 22, 24 февралех, 1, 3, 6, 8, 10, 13, 15 мартех, 3, 5, 10, 14, 19, 21, 24, 26, 28 апрелех, 2, 10, 12, 22, 26 маех, 7 июнех арадаьннача газеташ тIа).

Истамулов Даултука, 1862 шера Шалински района Шали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Шали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Тангиев ИбраьхIима Айдамар, 1877 шера Пригородни района Базоркино яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, Орджоникидзе цIерагIча колхоза колхозхо, Базоркино яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Таймаев Солтах, 1872 шера Гудермесски района Кошкельды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Кошкельды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сосуркаев Бексултан, 1880 шера Ачхой-Мартановски района Бамут яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Бамут яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сасаев Юсуп, 1862 шера Ведемски района Агишты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Агишты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Пашаев Ката, 1876 шера Атагински района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Парчиев Музура ИсмаIал, 1854 шера Пригородни района Базоркино яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Базоркино яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Нуралиев Магомед, 1877 шера Урус - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Урус - Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Оздоев Барзий Муса, 1866 шера Пригородни района Бешты яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Пригородни района Ахкигорт яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Нанаев Толта, 1879 шера Атагински района Чири - Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, хаьхо, Чири-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Назиев Исраил, 1864 шера Урус-Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Урус-Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мутахаджиев Исраил, 1877 шера Курчалойски района Аллерой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Аллерой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мутаев Магомед, 1863 шера Итум-Калински района Атым - Бау яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Колхидой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мудаев Кума, 1871 шера Саясановски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гордали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Табаева Дарья Антоновна, Орджоникидзевски района Слепцовски станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, цIеннана, Слепцовски станице яьхай, 10 шу суд яьй.

Султыгов Весолтий Мухьмад, 1876 шера Сунженски района Яндаре ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Яндаре ваьхав, 10 шу суд яьй.

Попов Григорий Максимович, 1862 шера Ермоловски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Ермоловски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Полубояров Иосиф Васильевич, 1863 шера Сунженски района Нестеровски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Нестеровски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Польсков Семен Игнатович, 1876 шера Сунженски района Фельдмаршальски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Нестеровски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Оздоев Ильяса Элберд, 1865 шера Галашкински района Галашка яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Галашка яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мушаев Канта, 1877 шера Атагински района Дачу-Борзой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Дачу-Борзой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мусаев Малсаг, 1880 шера Атагински района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мазаев Кунту, 1871 шера Надтеречни района Лакхара Наур яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Лакхара Наур яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Михайленко Тит Семенович, 1869 шера СОАССР Моздокски района Камбилеевка яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, хин канала болхло, Терски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Митриев Гарас, 1880 шера Гудермесски района Герзель-Аул яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Медяник Роман Ефимович, 1868 шера Сунженски района Нестеровски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Нестеровски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мацхаджиев Закри, 1876 шера Атагински района Дуба-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Дуба-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Товбулатов Ахмад, 1879 шера Шалински района Автуры яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Автуры яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Терхоев Бода Дзойтович, 1867 шера Галашкински района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Татарханов Балатхан, 1872 шера Гудермесски района Герзель-Аул яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Герзель яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цуцаев Исрапил Цуцаевич, 1879 шера Итум-Калински района Хачерой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хачерой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цутиев Дауд Бухович, 1880 шера Грозненски района Алды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, «Брагуны» яхача курорта кассир, Алды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цапин Иван Савельевич, 1878 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, больница дворник, Вознесенски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ханиев Iарапий Вунухо, 1862 шера Галашкински района Хани яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Хани яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хамидов Ахмад, 1872 шера Шалински района Устар-Гордой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Устар - Гордой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хакимов Усман, 1864 шера Урус - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, мехкдаьтта промысла хаьхо, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хаджимурадов Магомед, 1876 шера Шалински района Шали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Шали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Алмасханов Муталип, 1880 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Алкаев Умар, 1870 шера Гудермесски района Кади-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Кади - Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Аллероев Амса Товсиевич, 1867 шера Пседахски района Пседах яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Пседах яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Актемиров Манды, 1875 шера Ачхой - Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Ачхой - Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Абубакаров Магомед, 1871 шера Курчалоевски района Бачи - Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Бачи - Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гайтукаев Манди, 1882 шера Шатойски района Юкер-Калой яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Юкер-Калой яхача хуторе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Кеднев Ахмад, 1887 шера Шатойски района Паматой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мусостов Идик, 1880 шера Атагински района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сатабиев Махмуд, 1877 шера Наурски района Лохара Наур яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Лохара Наур яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Саадулаев Саадула, 1862 шера Наурски района Лохара Наур яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Лохара Наур яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Саадулаев Эдиль, 1872 шера Атагински района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Солтаханов Маа, 1873 шера Наурски района Лохара Наур яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Лохара Наур яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Исмаилов Сота, 1876 шера Шалински района Шали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, Шали яхача юрта тика хаьхо, Шали яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Исламгиреев Умар, 1867 шера Гудермес яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Гудермес яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Исаков Джабраил, 1874 шера Ачхой - Мартановски района Шаами - Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Шаами - Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Икаев Муси, 1869 шера Итум - Калински района Колходой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Колходой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Идаев Ахмат, 1876 шера Шалински района Мескер-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Мескер - Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ибрагимов Сата, 1861 шера Ачхой-Мартановски района Хадис-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Хадис-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ибаев Баудин, 1872 шера Шалински района Устар-Гордой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Устар - Юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Духаев, из **Майлаев** Закри, 1877 шера Урус-Мартан яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Урус-Мартан яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Дудаев Ваха-Хаджи, 1859 шера Шалински района Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Курчалой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Мескитов Орцу, 1867 шера Курчалойски района Цацан-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Цацан-Юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Мамцов Михаил Владимирович, 1878 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, единоличник, Вознесенски станице ваьхав, 8 шу суд яьй.

Мамиргов Иса Гудиевич, 1882 шера Пседахски района Пседах яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Пседах яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Момаев Успа, 1877 шера Шаройски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ачхой-Мартан яхаза юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мальсагов Джое Джандар, 1876 шера Назрановски района Аьлтий-Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Аьлтий-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мазаев Хада, 1885 шера Атагински района Старые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Магомаев Муталип, 1887 шера Шаройски района Кех яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Кех яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Магомадов Джабраил, 1883 шера Итум - Калински района Ведучи яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Ведучи яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Маашев Висита, 1882 шера Галанчожски района Нихорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, Гикало цIерагIча колхоза колхозхо, Старые Атаги яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Льянов Иналий ИбраьхIим, 1872 шера Пригородни района Хурбург яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Редант яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Лукожев Iабдул-Ага, 1881 шера Пседахски района СоагIапча ваьв, гIалгIа парте хиннавац, транспортни контора хаьхо, Малгобек яхача поселке ваьхав, 10 шу суд яьй.

Лукожев Iабдул-Ага, 1881 шера Пседахски района СоагIапча ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, транспортни контора хаьхо, Малгобек яхача поселке ваьхав, 10 шу суд яьй.

Курбанов Дада, 1881 шера Итум - Калински района Колходой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Колходой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Келоев Беци, 1873 шера Итум-Калински района Колходой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Колходой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Косухаджиев Мусли, 1861 шера Шалински района Автуры яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Автуры яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

(ДIахододар хургда).

ЦХЬАЬКХА IИЛМАНХО

Дукха ха йоаццаш Москверча Патриса Лумумба цIерагIча халкъий ДоттагIала университете тIехдика диссертацена защита яь цIаенай Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен вIашагIтехача музея йоккхагIа йола Iилман болхло, Iилма-тохкама культура института аспирантка Торшхоева Зарема.

Диссертаце тема яр: «1920 — 1941 шерашка Къулбаседа-Кавказе даха халкъаш национально-культурни дегIаухачара исторически краеведении музеяши», яхаш.

Шийна Iилман балха Заремас хержа тема чIоагIа лоархIам болаш я. ХIанззалца из кIоаргга яшхара лаьрххIа теркам тIабахийтабац советски историкаша, дукхагIча даькъе цу дешах лаьца къаьст-къаьста доакъош тахкарах кхоачам баьб.

З. Торшхоевай Iилман кулгалхо — исторически Iилмай доктор профессор Зак Людмила Марковнас белгалдаькхар, хьалха советски историкашта ца йовзаш хинна дукха даннеши факташи Заремас шийна балха юкъейоалаяь хилар. Методологически позицеш авторо кIоаргга уйла тIайохийташ яьшха хилар, хIаьта цо таро хилийтар чоалханеча проблемай шод хьабаста. Советий Iаьдал эттача хьалхарча ткъаь шера краеведенеи музейнии гIулакхаш мишта дегIлухаш хиннад хьагойта. Авторо техкад советски халкъий къаман культура дегIайоалаеча мел лоархIаме хиннаб краеведчески болам. Краеведене чIоагIа вIашагIкхет Iилмеи культуреи, хIана аьлча, уж ца хилча интернациональни, патриотически кхетам болаш хьалкхеве йиш яц саг. Этнокультурни специфика диллача къаьстта шийна тайпара лоархIам болаш я Къулбаседа-Кавказ.

Ленина орден лелаеча паччахьалкхен Исторически музея цIерагIа исторически Iилмай кандидата П. Н. Букшпана белгалдаькхар: «Къаьстта теркам тIаозаш да 1927 шера вIашагIеллача Къулбаседа-Кавказски бюро болх вIаштIехьбаккхарах йола материалаши Горски Iилман-тохкама института, республикански НИИ, г. Ростоверча лоаман халкъий краевой музея материалаши».

20 шераш кхоачалуши 30-гIа шераш дIадолалуши краеведени производительни низаш Iомадара, пятилетка планаш кхоачашъяра тIа а дерзадаь, исторически краеведени Iомаяра лоархIам лаьгIлуш лаьтталга дика хьагойтад Торшхоевас. Шийна диссертаце тIа автора довзийт 30-ча шерашка краеведчески болам бохабара истори, Къулбаседа-Кавказски республикашкара цун башхалонаш.

Исторически Iилмай доктора, профессора Л. М. Дробижева дийцар диссертаце шоллагIча кертах. Цу тIа дика хьагойтад краеведчески болам административни методашца мишта хIалакбир. Из дувзаденна дар сталински командно-бюрократически системаца.

30-ча шерашка хиннача цу, «кердача установкаша» чIоагIа зе дир музеяшта. Материальни культура хIамаши искусства произведенеши экспозицешта юкъера дIайоахар. Шоай башхалонех йоалаш латтар музеяш.

«Марксизма моастагIий», «халкъа моастагIий» яха цIераш а техкаш, Iилман культурай къаман кадрашта дукхьала лелаьча репрессех дувц Торшхоевас.

Исторически Iилмай кандидата, официальни оппонента Т. Ю. Красовицкаяс белгалдаькхар, З. Торшхоевай Iилман болх чIоагIа лоархIам болаш хилар. ХIана аьлча, советски обществе перестройкеи демократизации еча хана къаьстта чIоагIа ира отт мехка къаман дош къоастаделга. Цунна тешал деш я мехка тайп-тайпарча регионашка хинна трагически событеш.

Л. П. Семеновеи Е. И. Крупновеи, «школа» дIаяьлча, гIоне практически а теоретически а дика кийчбаь болхлой музеяшка кIезига нийсбеннаб. Из ишта хилар да очнии заочнии аспирантуре оттара йола направленеш «лакхе» латтачар сецаяр бзхьанце. Духхьал 1986 шера аспирантуре экзаменаш дIаялара халла 2 сага моттигаш яьхар. Музея болхлой кийчбе лаьрхIа яр уж. Республикана хьожаьльча цу шин моттигах цхьаннех мара пайда а ийца бац. Хьахьожаяь, моттигаш шоаш кхача йоагIача дIа а ца кхоачийташ, музеяшца вIалла гIулакх ца доагIача нахага кхоачаш моттигаш нийслора.

Торшхоевас аспирантуре деша даькхача кхаь шера хьагойтар ше хержача профессена тешаме, из дег чура езаш хилар. Боккха пайда баргболаш ба цун Iилман болх.

Хь. АКИЕВА,
республикански краеведчески музея йоккхагIа йола сотрудник.

Анзор Францера цIакхаьчав

Греноблера гаьна йоацаш уллача Клео яхача французски городе чакхъяьннай хIара шера пхе мехка — Алжира, Испане, СССР, Франце, ФРГ, ЧФСР — викалашта юкъе футболах хулаш йола традиционни турнир. Цар составашта юкъе дакъа лоацаш бар 1972 шера баь спортсменаш. Вай мехка спортивни сий хьаллоацаш яр вокхагIволча тренера Виктор Сергеевич Галкина кулгалдеш хинна Российски Федераце сборни команда. Цу яхьашка бигабар цо «Терек» (Грозный), «Ростсельмаш» (Ростов-на-Дону), «Крылья Советов» (Куйбышев), «Спартак» (Орел), «Шинник» (Ярославль), кхыяраш санна йолча командашкара къона перспективни футболисташ. Вай республикана хьалхара викал ваь цига вахийтавар «Терека» полузащитник 18 шу даьнна Исмаилов Анзор.

Ала деза, Россе футболисташ из турнир чакхъяллалца дика аьттув боалаш лайза хилар. Шоай подгруппе хьалхагIа котбаьлар уж Алжирерча шоай ханнарчарел (1:0), цул тIехьагIа чIоагIа эшабир цар Гренаблера шоай ханнарбараш (3:0), хIаьта кхоалагIча матче юха а кIезигагIа йола счет а йолаш (1:0) эшабир малхбузенгермански спортсменаш. Долче, яккха йиш йолаш хинна ялхе очко а яьккха советски футболисташ полуфинале дIачубаьннаб. Цига цар ловза бийзар «Лионом» яхача, кхыча французски клубаца. Керттера ха цхьаннегахьа а совле йоацаш (0:0) чакхъяьлар. Цхьайтта метр гаьнара чуетта йийзар футбол, хIаьта из нийсагIа чуйийттараш вай мехкахой хилар. Цу тайппара цар шоашта хьабийлар финалага бода никъ. хIаьта шоллагIйола доакъашхо хилар «Валенсия» яха испански команда. Шоай коанаIарашка цхьаккха а хьачу ца тохийташ, советски футболисташа шоашца къийсарий коанаIарашка шозза бургац дIачу а теха, бIубенна турнира керттера приз яькхар — лаьрххIа хьожаяь хинна «Кубок надежды».

— Командо баькхача толама юкъе къаьстта доккха дакъа лаьцад Грозперча Исмаилов Анзора, Орелерча полузащитника Ивченко Валере, «Крылья Советов» яхача командерча нападающе Федотов Станислава, коанаIараш тешаме лораьйй «Шинника» голкипера Кондаков Павела, — аьлар яхьаш чакхъяьнначул тIехьагIа РСФСР сборне вокхагIволча тренера Виктор Сергеевич Галкина.

Ловзараш доацаш мукъа йолча хана Франце хозагIа а белгалагIа а йолча дукхача моттигашка хьожаш хиннай вай команда. Масала, шин ди даькхад цар Париже: царна бIаргаяйнай Эйфелеви башни. Елисейски поляш, уж хиннаб деррига дунен тIа йовзаш йолча «Лувр» яхача искусствай музее...

Исмаилов Анзор юха а «Терека» состава юкъе чувенав. Бакъда, команда дикача хьал тIа еце а, къоначa полузащитника хIанз бехктокхамегIа йола ха я — вузера сессионни ха. Из деша вагIа академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института промыслови факультета хьалхарча курсе.

А. ИЗМАИЛОВ.

СУРТА ТIА: Франце хиннача дунен халкъашта юкъерча турнире денна цIе лента а хьерчаш вола Измайлов Анзор.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Даьй дика гIулакхаш, хоза оамалаш

ЦIи ма йожийла сий дарий!

Сага сий... Малав из — сий долаш вола саг? Дог-уйла цIена йолчох, хьаьнала къахьегачох, наха дикадар хилча хоза хетачох, сагото тIакхаьча моттиг нийсъелча цох цхьа дакъа дIалоацачох, ахчанцеи рузкъанцеи ше Iехавайтаргвоацачох, халкъа долча гIулакха ше кховергвоацачох оал наха сий долаш саг ва из.

ХIаьта харцо лелаечох, озабезамаш дечох, тийшаболх боаллачох, наьха чотагIа ваха гIертачох, шийна кхаъ ца белча доагIаш дола гIулакх ца дечох, кхыдола во хIамаш доахкачох наха сий доацаш саг ва оал.

ДУКХА ха йоаццаш вай республика районашка хиннача митингашка наха цIераш яьхар шоай сий доадаьча партийно-советски органий кулгалхой. Трибунаш тIара къамаьлаш даьча тIемеи къахьегамеи ветеранаша, болхлоша, ахархоша, кхыбараша, хала а хеташ, дукха дийцар цар лeладаьча вочa гIулакхех. Белгалдаькхар, юрташ, городаш экономически а социальни а дегIакхувлара уж сагота ца хилар. Шоай кабинеташка сатийнна Iохайша баьгIаб, шоашта эшар а лохаш. Къахьегамхошта пайдана хургдолча гIулакхашта уйла еш хиннабац. Наха хьахайтар ахчаннеи рузкъаннеи тIехьа а баьнна, шоай сий доадаь болча цу хьакимаша кулгал а деш дIахо йодача хана заводашка, фабрикашка, совхозий, колхозий аренашка шоаш къахьегаргдоацилга. Хьадийхар уж балхара дIа а боахаш, царна когаметта наха лоархIаш а цIена а бола хьакимаш дIаоттабар. Халкъо даь дехар кхоачашдир КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо. Цудухьа наха дег тIара баркал а оал цун хьалхарча секретара, республика Лакхехьарча Совета председатела Завгаев Доку Гапуровича.

М. С. Горбачева пхи шу хьалха мехка дIайолаяьча перестройках доккха беркат доалаш латт. Цох хьахиннача дикача хIамашта юкъе да нахага доал кхачар, шоашта безаши бовзаши бола кIантий, мехкарий, сий дола болхлой халкъа депутаталла харжа бокъо йолаш уж хилар. Наха баркал оал М. С. Горбачевна юрташка маьждигаш хьаделла бокъо а енна, ди лелабеча къахьегамхошта, сий долаш болча боккхийча наха паргIато яларах.

Сий дола саг... Цхьаккха а хIама дий-хьогI доккхача, хозача дунен тIа цунга кхоачаргдолаш, цунца нийслургдолаш? Сона хетачох, дац! Сигала додача космически кемо санна дукха урхенаш яьхача а хьалкхаьча варгвоацаш сел лакха я дикача сага сийле. Мел дукха ха дIаяхарах цIаккха а биц ца луш, наьха дегашка латт сий дола нах.

Царна юкъе ба Зязиков Идрис, Шерипов Асланбек, Ахриев ГIапур, Горчханов Iаьла, Албогачиев Ювсап, Яндиев ЗаIам, Оарцханов Хизар, Орджоникидзе, Киров, Гикало, Висантов Мавлид, кхыбараш. Халкъа паргIато йоаккхача шоай синош ца кходеш хьалхалаьтта кIантий ба уж Кавказе дахача къамашта йицлургьяц цу сий долча революционерий цIераш.

НАХА везар, цар сий дер ираз долаш саг ва. КIайденна дагIа лакха лоамаш, цIена хиш Iоуха хоза аренаш, маьлха зIанараша хьауха Iуйренаш, дIауха денош, хьатIауха сатийна сайренаш сийле яьккхача сага я. Кхыча тайпара аьлча, беррига мехка да ва из. Долче, лаьттагIа йоалла цициолг санна лечкъаь воалла миллионер вац цул дукхагIа рузкъа долаш! Е хург а вац! Наьха наIалт тIехьа а долаш цо гулдаьр беркат ца хулаш дIадаргда. Юххера а цун рузкъа кхоачаргда вIалла дага боацача, из ше санна дала а халкъо а сардам баьккха во дар аьннача, сий доацача нахага.

КарагIдувлача гIулакхашка хьежжа кулгалхочун, болхлочун, кхыча профессех болча специалистий цIераш йоахараш, цар сийле лакха лоаттаераш царца цхьана къахьегаш а уж дика бовзаш а бола нах ба. Цхьан хана иштта вайзав Малгобекски районе бахача наха Алмазов Илеза Анатолий а.

Ялх-ворхI шу хьалха КПСС горкома хьалхара секретарь волаш цига болх баьб цо. ДIаэтта цхьа шу совгIа ха яьлча Москве общественни Iилмай Академе деша вохийт Анатолий. Из йисте а яьккха цIавеча, КПСС обкома организационни отдела инструкторалла хьожаву. Цига кхо шу доакхх Алмазова из болх беш. Цул тIехьагIа цхьан шераи ах шераи болх бу Нохч-ГIалгIай АССР паччахьалкхен Iалам лорадара йолча комитета председатела хьалхара заместитель волаш.

Укхаза цхьана болх беш вайзав сона Анатолий. Хьаким ма вий со, аьнна, курасонта ца воалаш, болхлошца Iимерза волаш, шийна тIадилла гIулакх дизза чакхдоакккхаш, хоза доаца цхьа дош, аьнна, ший эздел ца дохадеш хьавера тха комитете волаш Алмазов.

Цхьан дийнахьа сайрийна ялх сахьат доаллаш со вагIача кабинете чуваьлар Анатолий. Хувцабенна бос зийча аз кхетадир цхьа хIама хиннилга.

— Малгобекера сога телефон етташ боккхий нах ба, — аьлар цо доккха са а даьккха. — Цар дехардаьд цига шоаш болча хьалвенача КПСС обкома хьалхарча секретарага Завгаев Доку Гапуровичага парте горкома хьалхара секретаралла со харжа, аьнна. Телефон Iо а ца юллаш, венав со хьо волча айса царга фу аьлча бакъахьа да ца ховш...

Малгобекера Iояйтача машинаца цига хьалвигар из. Бийса дикка юкъе яхача хана горкома членаша хьалхарча секретаралла хержар наха сий деш вола Алмазов Анатолий. ТIаккха Доку Гапуровича дег тIара баркал а аьнна, раьза болаш дIабахаб гулбенна нах. Цул тIехьагIа Малгобекерча къахьегамхоша Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а горсовета а депутаталла хорж КПСС горкома хьалхара секретарь.

Шоашта бокъонца вовзаш хиннавецаре Малгобекерча наха иштта чIоагIа сий дерг дацар цун. ХьалхагIа шоай районе болх беш цхьа шу совгIа мара цо ха яьккхаеце а, царна гучадаьннад Анатолий шийна сий дохкаргдолаш воацилга, де доагIачоа гIулакх дергдолаш волга, озабезамаш а ца леладеш, цо шийна болх нийсача наькъаца дIахьоргхиларах тийшаб уж. Со а теш наьха тешам боаца беш Алмазов чакхваргхиларах.

Из санна шоай эздел лорадеш, наьха гIулакхашка хьожилга керттера декхар лоархIаш хинна нах ба Назрановски, Сунженски, Ачхой-Мартановски, Ножай-Юртовски, кхычахьа парте районни комитетий хьалхарча секретаралла хержараш. Цар санна цIена къахьегача халкъа дикагIболча къонгашта вай массане баркал ала доагIа.

Перестройка дIа ма деххара наьха вахар тоадеча, мохк экономически а социально а дегIабоалабеча, толамаш даха аьттув балба сий долча кIантий. ЦIи ма йожийла сий дарий!

С. АУШЕВ,
СССР журналистий Союза член.

Школьни вахар

КЕРДА ДИРЕКТОР

Укх шера январь хьатIабалцца ше хиннача тараяц СурхотIара № 1 йола юкъера школа. Эргаяьннай из чура а тIера а. Нах а (хьехархой а дешархой а) ба цхьа шийна тайпара са айденна, шоай балха а дешара а безам тIабаха. БартцхьоагIо а тоалуш йоагIа, хIаране бехктокхам айлуш боагIа. Цу гIулакхах доаккхал ду педагогаш шоаш а юрта бахача наха а. ХIана аьлча, дукхача хана денз районa школашка юкъе эггара тIехьара цIи йоаккхаш, дешара, дисциплина, чурча моральни атмосфера тIехьайосаш хьайоагIар из. ХIанз керда са даьккхача санна я.

Дешара шера юккъе эггара халагIа йолча хана вахавийзар цига директоралла районо инспектор хиннача Колоев Осмача Халата.

Из цига болх бе волалуше а хьалха бераш деша хьа ца ухаш ах-яьсса юсаш хинна классаш а хьалийза йолаелар хьехархой а шоай хьалха гIолъяла йолаенна балха стиль эргаяккха тохабелар, хIана аьлча цар зувра: школа когашта оттае а цох дог лазаш а директор волга. Школе еш йола порядок (эггара хьалха дешара профессе) дIайолайир цо школе а юрта а сий деш болча хьехархой ядро вIашагIйоллараца. Царех ба наьна мотт хьехa М. Г. Измайлова, А. И. Муцольгова, физикеи химеи хьехархой Б. А. Аушева, Ф. О. Оздоева, завуч Л. Х. Дакиева кхыбараш.

Дукха керда хьокхама пособеш, кхыйола дешара мел эша хIамаш Iалашъяьй школе укх тIеххьарча хана.

ДIагIертар хоалу, дIагIертачоа — новкъостал, оал вайнаха. ДIагIертача Халата оарцагIбала а нах корабир юрта, эггара хьалха юртсовета исполкома председатель Аушев Мувса а волаш. Цун новкъосталца тишъеннача школа капитальни ремонт е 123 эзар сом ахча хьахийцад школа. ХIанз дешара шу чакхдаьннача укх деношка цу ахчах доагIаш дар хьадеш, сихбенна болх дIабодаш ба школе. Юртарча наха юкъ-юкъе белхий а бу, керттера ремонт ер «Назраньпромстрой» яха объединени яле а, вешта аьлча цун чуйоагIа «Гигант» яха кооператив. Цун председатель, зIамига саг Барахоев Жабраил а ва тешаме а кадай а из болх хьабайташ. Цудухьа йоалаяь цо цу школе шоай эггара дикагIа йола, республике цIи хезача Ленина ордена кавалера Местоева ПятIамата бригада.

Директор ше а ва ше дIавахийтача моттиге сий леладе ховш а цу сийна философи йовзаш а. Цо яьккха Московски журналистски институт а ма йий школьни вахарца тарлуш.

М. КАРАЕВ.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 ИЮНЬ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Уругвая сборни — Испане сборни. 2-гIа тайм. Италера передача.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 17-гIеи, 18-гIаи сереш.
11.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — СССР сборни. 2-гIа тайм. Италера передача.
12.30 — Ха. ТСН.
13.00 — Коллаж.
16.00 — ТСН.
16.15 — Биллиарда кхо ди Москве.
17.15 — «...16 шу даланзеи бонкхагIеи».
18.00 — Ха. ТСН.
18.30 — Документальни фильма премьера.
19.00 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 19-гIеи, 20-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Актуальни интервью.
21.50 — П. И. Чайковске цIерагIа музыкантий - исполнителий IX Дунен халкъашта юкъера конкурс торжественни хьаеллар. Чакхйоаллаш — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Капитан сорви-голова» яха берашта дола фильм 1-ра сери.
10.15 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — СССР сборни 1-ра тайм.
11.30 — Кускове эрсий музыка телефестиваль. 4-гIа передача.
11.55 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 6-гIа фильм — «За порогом победы». 1-ра сери.
15.50 — Документальни фильм.
16.20 — «Республика кхаш ка».
16.45 — Фильм-реклама.
16.50 — Информационно-публицистически программа.
17.20 — Киножурнал.
17.30 — Iилма Ассоциаци: хьалхара гIа. Телефон: 22-01-65.
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Камеруна сборни — Румыне сборни.
21.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Итале сборни — США сборни.

15 ИЮНЬ

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Югославе сборни — Колумбе сборни. 2-гIа тайм.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 19-гIеи, 20-гIеи сереш.
11.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Камеруна сборни — Румыне сборни. 2-гIа тайм.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Документальни фильма премьера.
16.35 — Д. Шостаковича музыкальни ганзера — № 5 йола симфони.
17.25 — Объектив.
18.00 — Ха. ТСН.
18.30 — «Дума тихой ночью» яха музыкальни поэзи.
18.50 — «Капитошка» яха мультфильм.
19.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
19.30 — «Бийнъача ша тIара бал» яха таханарча Польшерча проблемаех.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Фу? Мича? Маца?» яха брейн-ринг.
22.25 — Из хиннад... хиннаг...
22.50 — Взгляд.
00.30 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Капитан сорви-голова» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
9.20 — «Эрсий халхар» яха халхара самодеятельни ансамбла выступлени.
10.10 — Болалуш болча спортсменашта чемпионий къовсамаш.
10.55 — Кускове музыка телефестиваль. 5-гIа передача.
11.25 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефестиваль. 6-гIа фильм — «За порогом победы». 2-гIа сери.
12.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Итале сборни — США сборни 2-гIа тайм.
16.00 — Документальни фильм.
16.40 — Иза оьшу дийначарна (нохчий меттала).
17.05 — «Нииъи бераши».
17.00 — Фильм-реклама.
17.30 — Информационно-публицистически программа.
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Австре сборни — Чехословаке сборни.
21.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. ФРГ сборни — Iарбий ВIашагIтехача Эмиратий сборни.

РАДИО

14 ИЮНЬ, ЕРА

7.15 ДоагIIаш дола къамаьл.
7.25 Музыка.
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 — 8.45 Къонача иллиаларкхой концерт (гIалгIай меттала).
11.15 Халкъа этиках йола беседа (нохчий меттала).
11.30 Къахьегама ресурсаш.
11.45 — 12.00 Болхлошта дага латтар.
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Моттигерча радиос къамаьл ду. Гудермесски районера передача.
17.21 Музыкальни культура дегIайоалаяра наькъаш (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 Халкъа ашараш (нохчий меттала).

Хьамсара кагирхой!

СПТУ-2 дIакхайкаду запасе а бохийташ эскарера мукъабаьнна бIухой укх специальностех деша дIаэцаш хилар:

1. Оператор-машинист.
2. Промышленни оборудованена ремонт ю слесарь.
3. Промышленни оборудованена ремонт ю электромонтер.

Дийша баьнараш г. Грозперча А. Шерипова цIерагIча ГНПЗ балха а оттабеш.

Дешара ха 3 бутт. Стипенди 120 сом.

Занятеш йолалу группаш вIашагIйохкарга хьежжа.

Тха адрес: г. Грозный, Индустриальни улица, 10.

№ 2, 5 йолча трамваяца «Пожарка» яхача уж сопача кхаччалца ва йиш я училище воагIар.

Телефонаш: 26-48-18, 26-34-29, 26-48-15.

Академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча мехкдаьтта институто 1990—1991 дешера шера сайрийнарча факультете деша дIачуэц укх социальносташтен специализацештен:

07.03 — Доагоро-энергетически комплекса доакъошка экономикеи управлени;
специализаци:
07.03.03 — Мехкдаьттаи газовии промышленность вIаштIехьъяккхари планировани яри.
07.02 — Мехкдаьттаи газовии промыслай машинаши оборудовании,
специализаци:
17.02.01 — Лаьттах бурув тохара йолча машинаштен оборудованенеи эксплуатаци яр.
17.02.02 — Мехкдаьттеи гази даккхара йолча машинаштеи оборудованенеи лаьттан тIа эксплуатаци яри кийчъяри.
17.05 — Химически производствайн гIишлон материалий предприятейн машинаш а оборудовани а,
специализаци:
17.05.01 — Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически производствай машинаши аппараташи,
21.05 — Промышленни установкайн технологически комплексийн электроприход в автоматизаци а,
специализаци:
21.05.06 — Мехкдаьттаи газовии промышленностерча промышленни установкайн технологически комплексийн электрооборудовании автоматизации.
25.01 — Органически веществай химически технологи,
специализаци:
25.01.01 — Керттерча органически мехкдаьтта химически синтеза технологи.
25.04 — Доагореи углеродни материалийн химически технологи,
специализаци:
25.04.01 — Мехкдаьттаи Iалама газеи технологи.
25.04.05 — Доагорех, даьттаех, хьанкхаргех, лаьрххIа йолча коачалех пайда эцар.
29.03 — Промышленнии граждански гIирсаш хьалдар,
специализаци:
29.03.01 — ГIишлошъяра производства технологии из вIаштIехьъяккхари.
29.03.02 — ГIишлойн гIирсийн конструкци.
29.06 — ГIишлошка йохийта хIамаши конструкцеши.
специализаци:
29.06.01 — Бетонниi аьшкбетоннии конструкцеш хьаяр.
29.07 — ЙIовхал телари вентиляции.

Сайрийнарча факультете деша дIайийбу, моллагIа ха йолаш бале а, юкъера е лаьрххIа юкъера образовани йолаш бола, профилирующи кафедраша хьачу а енна института ректора чIоагIъяьча предприятей, организацей, учежденей болхлой профессейи должностийи переченега хьежжа хержача специальностий профилах болх беш бола нах.

Сайрийнарча факультете деша боагIараша шинъ профильни (конкурсни) экзамен дIалу — математиканеи физиканеи, хIаьта иштта «удовлетворительно» а «неудовлетворительно» а яхача шин бал йолча системага хьежжа мах беш йола эрсий меттеи литературая экзамен а, 25.01; 25.04 специальность Iомае деша боагIарашта конкурсни а лаьрхIа оттаьйй математикаи химеи е физика экзаменаш — царех ше хержараш. Деша водаш луш йола ерригa экзаменаш кулгайоазонца лу юкъерча общеобразовательни школа дешара программашка хьежжа оттаьча программех.

Юкъера школа доипо (дото) медаль а луш йистеяькхараша (хержача специальноста профилагIа 1 шерал кIезигагIа боацаш болх баьрашеи укх тIеххьарча кхаь шера запасе а бохийташ мукъа бовлийтача тIема гIулакха тIа хиннарашеи), тIехдика диплом а йолаш техникум е СПТУ йистеяькхараша (шоаш цига Iомаяьча специальностагIа деша боагIараша) цхьа экзамен дIалу математиках. Нагахьа санна цар «пхиъ» йоаккхе, вокх юхейисача экзаменех мукъа а бовлийте, институте дIачуэц уж, хIаьта, нагахьа санна «йиъ» е «кхоъ» йоакхе вож юхейиса экзаменаш а дIалу цар. Нагахьа санна чIоагIа дефицитни йола специальносташ (08.02; 09.07; 09.09; 17.02; 17.05; 25.01; 25.04; 30.01) Iомае уж нах деша боагIе, собеседовани ю царца дIачуэцаш луш йолча экзаменех уж мукъабахара хьакъехьа. Цул совгIа, сайрийнарча факультета ерригача специальносташка деша боагIаш хилча, собеседоване боахкийт хержача специальностага хьежжа юкъера специальни образовани (техникума диплом) йолаш а Iомаяьча специальностагIа цхьан шерал кIезигагIа боацаш болх баь а бола нах.

Собеседовани яьчул тIехьагIа чакхбаланза бисаи оттаьча ханна цига тIа па боагIаш Iийнеи бола нах деша отташ луш йола экзаменаш дIалла дIахьожабу.

Сайрийнарча факультете хьалхагIа конкурс йоацаш дIачуэц подготовительни отделени чакхъяьккхараш, запасе бохийташ мукъабовлийтаи правительства оттаяь льготаш йолаши бола тIема гIулакхаш тIа хинна нах, бой хинна диса бераши даьйноаной доал тIехьа доаца бераши. Деша дIачуэцаш хоатташ йола экзаменаш йоацаш дIачуэц собеседованех дика чакхбаьнна, хержача специальностага хьежжа юкъера специальни образовани (техникума диплом) йолаш болеи Iомаяьча специальностагIа цхьан шерал кIезигагIа боацаш болх баьи нах. ДIахо юкъарча конкурсагIа деша дIачуэц хержача специальностагIа цхьан шерал кIезигагIа йоацача хана болх беш бараш: укх тIехьарча кхаь шера чухь запасе а бохийташ мукъабовлийта тIема гIулакхаш тIа хиннараш; шоаш Iомаяьр санна йолча специальностах деша боагIаш бола юкъера специальнии профессионально - технически дешареи заведенеш чакхъяхараш.

Юхейисача моттигашка дIачуэц хержача специальноста профилагIа цхьан шерал кIезигагIа йолча хана а болх беш бола нах.

Оттаьча формага хьежжа йола заявлени приемни комиссе дIачулу институте деша воагIачо. Заявленеца хила деза: юкъера образовани яккхарах дола документ (подлинник), № 086-у йола медицински справка, къахьегама книжка тIара хьатIадаь йоазув (балха стаж йолаш барашта), 3х4 долаш бархI фотокарточка. Паспарти эскаре деча гIулакхаца дувзаденна дола документаши ше дIахьокх. Заявленеш 5-ча августе кхаччалца дIачуийю. Экзаменаш 6 августе дIайолалу, дIайийцараш 5 сентябре кхаччалца дIаязбу.

Институте дIачуэцарна дувзаденна дола деррига дешаш приемни комиссе къестаду.

Тха адрес: 364902, г. Грозный, ГСП-2, Революце проспект, 21. Грозненски мехкдаьтта институт. Приемни комисси. Тел.: 22-16-15.

Хоттам

Тахан республике гIоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догIа а делхаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 23—28, Грозне 26—28 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, юкъ-юкъе догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 12—17, дийнахьа 18 — 23 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленностеи транспортен — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни—22-47-84. 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-31; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-84; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ02168. «Грозненски рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1937.